

OPINNÄYTETYÖ

Kulttuuriperintökasvatus osaksi koulujen kulttuurikasvatusta Tammelassa

Päivi Paija

**YAMK KULTTUURITUOTANTO
(60 OP)**

**ARVIOITAVAKSI JÄTTÄMISAIKA
MUODOSSA 05/2022**

Tekijä: Päivi Paija

Opinnäytetyön nimi: Kulttuuriperintökasvatus osaksi koulujen kulttuurikasvatusta Tammelassa

Sivumäärä: 37 ja 22 liitesivua

Työn ohjaaja: Päivi Ruutiainen

Työn tilaaja: Tammelan kunta

Tammelan kulttuuripalveluiden tavoitteena on kehittää kulttuurikasvatukseen liittyvää kulttuuriperintökasvatusta Tammelassa. Tammelassa on kehittämistyöhön tarvetta kulttuuriperintötyössä, sillä kuntien kulttuuritoimintalaissa määritellään yhdeksi kunnan kulttuuritoiminnan tehtäväksi edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittäväää toimintaa.

Työssä käytettiin laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimusaineisto koostui tammelalaisten 1–9 luokkien oppilaiden kotiseutukyselyn vastauksista sekä pilottiretkien havainnoinneista, missä havainnointiin oppilaita, opettajia ja oppaita, pilottiretkille osallistuneiden oppilaiden ja opettajien kyselyiden vastauksista. Lisäksi tutkimusaineisto sisälsi pilottiretkille osallistuneiden oppilaiden ja opettajien kyselyiden vastaukset, sekä pilottiretkien kulttuurikohteiden oppaiden haastattelut opastusten sisällöstä ja niiden kehittämisestä.

Tammelalaiset lapset ja nuoret eivät ole käyneet kotiseutunsa kulttuurikohteissa, ja he tietävät kotikunnan historiasta vähän. Vuonna 2016 tehdyssä seudullisessa opetussuunnitelmassa kehoitetaan kouluja löytämään uusia oppimisympäristöjä luokkahuoneen ulkopuolelta. Näin ei ole ainaakaan tapahtunut Tammelassa kotiseutukasvatuksen osalta. Koulut kaipaavat taloudellista tukea koulupäivän aikana tapahtuville retkille. Tutkimuksessa käy ilmi, että opettajat tarvitsevat myös kotiseututietouden lisäämistä ja ennen kaikkea työkaluja sen opettamiseen.

Kehittämistyön tuloksena syntyi Tammelan kulttuuriperintökasvatuksen kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelma pitää sisällään kunnan kulttuurikasvatussuunnitelmaan lisättävät kulttuuriperintökohteiden retkisuunnitelmat. Retkisuunnitelmat ovat suunniteltu Tammelan koulujen 1–9 luokkien oppilaille kuuteen kunnassa sijaitsevaan kulttuuriperintökohteeseen. Jotta tieto kulttuuriperintökohteiden sisällöistä ja retkien mahdollisuuksista tulisi opettajille tutuksi, järjestetään kehittämissuunnitelman mukaan opettajille vuosittain kaksi infotilaisuutta. Opettajien mielestä käynnit kulttuuriperintökohteisiin lisääntyvät tulevaisuudessa, mikäli oheismateriaalia pystytään liittämään opetettavaan asiaan. Heidän mielestään säännölliset vierailut kohteissa lisäävät lasten paikallistuntemusta.

Asiasanat: Kulttuurikasvatus, Kulttuuriperintökasvatus, kotiseututyö.

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences

Cultural Management, Master's Degree

Author: Päivi Paija

Title: Adding cultural heritage education to cultural education in Tammela schools

Number of pages: 37 pages, 22 attachments

Supervisor: Senior Lecturer Päivi Ruutiainen

Commissioner: Tammela municipality Tekijä: Päivi Paija

The objective of this thesis was to develop the cultural heritage education related to cultural education in schools in the municipality of Tammela. There is a need for development work in Tammela in cultural heritage work.

The research methods used in this study were qualitative: survey, pilot excursions, observation and interview. The data consisted of the answers to a home region survey for pupils in grades 1–9 in the six schools of Tammela, the observations during pilot excursions, where both pupils, teachers and guides were observed, and the answers to the questionnaires for the pupils and teachers who participated in the pilot trips. In addition, data was collected through interviews with guides of the cultural destinations of the pilot excursions about the contents of the guided action-based visits. The data indicate that the school children and youth from Tammela have not visited the cultural sites of their home region, and they know little about the history of their regional heritage. The national curriculum of 2016 urges schools to find new learning environments. According to this study, teachers need more information about regional heritage and, above all, tools to teach contents related to it. As a result of the development work, a development plan for cultural heritage education in Tammela was created. The development plan includes excursion plans for cultural heritage sites to be added to the municipality's cultural education plan. The excursion plans are designed for the pupils in grades 1–9 in Tammela schools to six cultural heritage sites. According to the development plan, in order to make the information about the contents of the cultural heritage sites and the possibilities of the excursions better-known to the teachers, two information sessions will be organized for the teachers every year. Teachers believe that in the future, the number of visits to cultural heritage sites will increase if the accompanying material can be included in the different school subjects. They believe that regular visits to these destinations will increase children's knowledge about regional heritage.

cultural education, cultural heritage education, local heritage education, comprehensive school, national curriculum

---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. JOHDANTO.....	5
2. MUSEOT JA KULTTUURIPERINTÖKOhteET OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ.....	7
3. KULTTUURIPERINTÖOPETUS KOULUISSA.....	10
3.1.Kulttuuriperintökasvatus opetussuunnitelmassa Tammelassa.....	12
3.2 Tammelan kulttuuripalveluiden kehittämistyön taustaa	13
4. MENETELMÄT.....	15
5. AINEISTON ESITTELY.....	19
5.1 Kotiseutukyselyt	19
5.2 Pilottiretkien havainnointi.....	21
5.3 Pilottiretkille osallistuneiden oppilaiden, opettajien ja koulunkäynnin ohjaajien kyselyt...22	
5.4 Pilottiretkien kulttuuriperintökohteiden oppaiden haastattelut.....	25
6. AINEISTON ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	26
7. KULTTUURIPERINTÖKASVATUKSEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA.....	29
8. KEHITTÄMISTYÖN PÄÄTÄNTÖ	31
LÄHTEET.....	34
LIITTEET.....	37

1. JOHDANTO

Tammela on 6000 asukkaan kunta Lounais-Hämeessä. Se tunnetaan kahdesta kansallispuistostaan sekä Suomen maatalousopetuksen vanhemmasta oppilaitoksesta, Mustialasta. Tammelan kunnan alueella on useita merkittäviä historiaan ja kulttuuriperintöön liittyviä kohteita esimerkiksi Mustialan kulttuurihistoriallinen alue, Saaren Kansanpuisto sekä Metsähallituksen Korteniemen perinnetila. Kunnan kulttuuripalveluiden vastuulla ovat Tannisen museo ja Kaukolanharjun näkötorni. (Tammelan kunta 2021).

Tammelan arvokkaat kulttuuriympäristöt ja niihin liittyvät historialliset kohteet kaipaavat esittelyä tämän päivän tammelalaisille. Kulttuuripalvelut ovat jo muutaman vuoden ajan kehittäneet pääasiassa aikuisille suunnattuja kulttuurikävelyitä. Kulttuuripalveluiden uudeksi kehittämistyön painopisteeksi otettiin lapset ja nuoret. Kehittämistyön yhtenä tavoitteena on Tammelan kulttuuriperintökohteiden esittely uudella tavalla toiminnallisilla tavoilla tammelalaisille lapsille ja nuorille. (liite 3). Kulttuuriperintökohteiden esittelyt kouluille kaipaavat myös uudistusta. Kulttuuripalvelut ja perusopetus laativat vuonna 2019 kulttuurikasvatussuunnitelman, minkä vuosikellossa on tehty suunnitelma eri luokka-asteille tarjottavista kulttuuripalveluista.

Tultuani Tammelan kuntaan vapaa-aikasihteeriksi vuonna 2003, huomasin kunnan historian olevan kulttuurillisesti merkittävää. Ensimmäiseksi kiinnostuin siitä, miten Albert Edelfelt liittyy Tammelan historiaan. Saaren kartanon vävyn, Edelfeltin, elämän vaiheista syntyi vuonna 2016 rooliopastus, paikallisen oppaan Seppo Kujalan ollessa ”Edelfeltin saappaissa”. Kulttuurikävelyjä eri teemoilla on kehitetty edelleen. Esille on noussut myös tarve tehdä opastuksia lapsille. Ensimmäiset opastukset lapsille tehtiin vuonna 2017 itsenäisyyden juhluvuonna Tannisen museossa. Kuntien kulttuuritoimintalain mukaan kulttuuriperinnön vaaliminen on yksi kunnan tehtävistä. Tammelan kunnassa ei ole kotiseutuyhdistystä, joten olen kulttuurituottajan työssäni vastannut myös kulttuuriperinnön tallennuksesta ja kehittämistyöstä.

Monet suomalaiset pitävät kulttuuriperintöä tärkeänä, mutta silti monelle kulttuuriperinnön sisältö on epäselvä. Useimmat nuoret ilmoittavat, että he eivät ole kiinnostuneita kulttuuriperinnöstä. (Museovirasto 2018; Vilku, Salmela & Kauppi 2015a, 38).

Kulttuuriperinnön vaaliminen on vaikeaa, jos sitä ei tehdä paikallisesti. Paikallisten toimijoiden puute on monesti syynä siihen, että kulttuuriperintötyö ei toteudu paikkakunnalla.

Tulevaisuudessa kulttuuriperinnön arvostusta tulee lisätä erityisesti paikallis- ja kuntatasolla. (Vilkuna ym. 2015a, 38).

Kulttuuriperinnön merkityksestä tulee Janne Vilkunan mukaan kertoa tavalla, mikä näkyy ihmisten arjessa, heidän elämässään, kodeissa ja kotiseuduilla. Yksi tärkeä kulttuuriperinnön mahdollistaja on perusopetus. (Vilkuna ym. 2015a,31).

Kuntien kulttuurikasvatustyön kehittämiseksi kulttuuritoimijat ja opettajat ovat laatineet yhteistyössä kulttuurikasvatussuunnitelmia, jonka osaksi on laadittu kulttuuriperintökasvatussuunnitelmia. Opettaja Pirkko Ritanen Jyväskylän kaupungista toi kulttuurikasvatussuunnitelman webinaarissa esille koulujen sivistystehtävän. On tärkeää, että kulttuuripalvelut ja perusopetus ottavat yhteiseksi tavoitteeksi kulttuurikasvatuksen edistämisen koulussa, jotta peruskoulun päättäessään oppilas on saanut kulttuurisen yleissivistyksen. (Venäläinen 2008, 98; Ritanen 2021).

Lounais-Hämeessä toimiva kulttuuriyhdistys Kuvio aktivoi vuonna 2018 Kulttuurivoltti-tilaisuuksien avulla seudun kuntia tekemään kulttuurikasvatussuunnitelmia. Tästä innostuneena Tammelan kunta lähti toteuttamaan kulttuurikasvatussuunnitelmaa yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa. Suunnitelma saatiin valmiiksi vuonna 2019. Seuraavana vuonna siihen lisättiin kulttuurivuosikello, jossa on määritelty vuoden aikana, tietynä ajankohtana toteutettavat kulttuurituokiot eri ikäisille oppilaille ja varhaiskasvatuksen lapsille. Vuoden 2020 vuosikello ei sisältänyt retkiä kulttuuriperintökohteisiin. Tehdyssä kulttuurikasvatussuunnitelmassa on arvoihin ja tavoitteisiin kirjattuna tavoite, mikä rohkaisee lapsia ja nuoria tutkimaan omia juuriaan, kulttuuriperintöä ja tutustumaan paikallishistoriaan. (Liitteet 1 ja 2).

Halusin kulttuuripalveluiden kulttuurituottajana lähteä kehittämään kunnan kulttuuriperintökohteisiin suunnattua toimintaa. Tähän antoi mahdollisuuden museoviraston paikallismuseon kehittämisavustus vuonna 2019. Kehittämisavustukseen kirjatussa tavoitteessa tärkeänä pidettiin yhteistyön lisäämistä Tammelan kulttuuriperintökohteiden ja kulttuuripalveluiden välillä. Toisena tavoitteena oli tehdä suunnitelma, jossa koululaiset tutustuvat kulttuurikohteisiin toiminnallisoin keinoin. Tammelan kunnan kulttuuripalveluiden kanssa yhteistyötä toivottiin syntyvän Mustialan perinneyhdistyksen, Portaans Nahkuriverstaan, Tammelan seurakunnan ja Metsähallituksen kanssa. (liite 3).

Opinnäytetyön tuloksena syntyy kehittämissuunnitelma, minkä tavoitteena on edistää kulttuurikasvatukseen liittyvää kulttuuriperintökasvatuksen toteutumista Tammelan kouluissa.

2. MUSEOT JA KULTTUURIPERINTÖKOHTEET OPPIMIS- YMPÄRISTÖNÄ

Kulttuuriperintö-sana on mainittu ensi kerran Suomen kulttuurihistorian ensimmäisessä osassa A. M. Tallgrenin ja Y. H. Toivosen osuudessa julkaisussa Suomen kansan esihistoriallinen kulttuuriperintö vuodelta 1933. Sen jälkeen sana esiintyy vasta 1960-luvulla Esko Aaltonen, Tampere-seuran Tammerkoski-julkaisuun kirjoittamassa artikkelissa Häme ja hämäläiset kulttuuriperintönsä valossa. Kolme vuotta myöhemmin Aaltonen julkaisi teoksen Maaseudun kulttuuriperintö: kirjoitelmia perinteellisestä ja muuttuvasta talonpoikaiskulttuurista. Kustaa Vilkuna kirjoitti Kotiseutu-lehteen vuonna 1969 artikkelin Verenperintö ja kulttuuriperintö. Sana alkoi yleistyä yleiskielessä vasta 1980-luvulla. (Vilkuna 2015b,113).

Kulttuuriperintö koostuu perityistä aineellisista ja aineettomista asioita. Kulttuuriperinnön käytännöt heijastavat ihmisten arvoja, uskomuksia, tietoja ja traditioita. Se jakaantuu aineetomaan ja aineelliseen kulttuuriperintöön. Kulttuuriperintö jakautuu aineetomaan kulttuuriperintöön ja aineelliseen kulttuuriperintöön. Aineetomaan kulttuuriperintöön kuuluvat arvot, uskomukset, tiedot ja perinteet, kun taas esineet ja asiat muodostavat aineellisen kulttuuriperinnön. Seuraava sukupolvi on tärkeässä roolissa, kun kulttuuriperintöä siirretään. Kulttuuriperintöyhteisössä olevat ihmiset arvostavat tiettyjä kulttuuriperinnön piirteitä, joita he haluavat välittää seuraaville sukupolville. (Härö, Salmela & Kauppi 2015a, 17).

Kulttuuriympäristö on osa kulttuuriperintöä. Kulttuuriperintötoimijat ja poliittiset päättäjät ovat käyneet keskustelua siitä, kuka määrittelee kulttuuriperinnön ja kenellä on oikeus valita kulttuuriperintökohteet. Onko kulttuuriperinnöllä ja kulttuuriympäristöllä eroa? Keskustelun tuloksena syntyi ajatus, että kulttuuriympäristö kattaa kaikki ihmisen toiminnan jäljet ympäristössä. Ihmiset ovat siis osa kulttuuriympäristöä. Ihminen hoitaa, rakentaa ja muuttaa maistaa. (Vilkuna ym.2015a,36).

Kulttuurikasvatus koulussa mahdollistaa lapsille ja nuorille kulttuurin kokemisen taiteen ja kulttuurillisen tekemisen kautta osana koulupäivää. Se tukee lapsen ja nuoren kasvua rohkeaksi, luovaksi, kriittiseksi ja ilmaisuvoimaiseksi oppijaksi kaikilla peruskoulun luokka-asteilla. (Helsingin kaupunki 2021).

Kulttuuriperintökasvatus kouluissa tai päiväkodissa tukee lapsen kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Kulttuuriperintökasvatuksen tavoitteena on kehittää taitoa, jolla opitaan ymmärtämään, arvostamaan ja havainnoimaan omaa ympäristöämme. (Tornberg & Venäläinen 2008, 67–69). Kestävän kehityksen ontologian mukaan kulttuuriperintökasvatus on yläkäsitteenä sanalle kotiseutukasvatus. (Kestävän kehityksen kasvatuksen ontologia 2021).

Puhuttaessa kotiseudusta ja sen kulttuuriperinnöstä, tarkoitetaan aluetta mistä ihmiset ovat kotoisin tai jonka he kokevat kodikseen. Kotiseudun tuntemuksen lisäämisellä tuetaan paikallisidentiteetin kehittymistä. (Suomen Kotiseutuliitto 2014).

Museoilla, erityisesti paikallismuseoilla on tärkeä merkitys paikalliselle identiteetille ja hyvinvoinnille, ja ne tukevat alueiden omaleimaisuutta ja perinteitä sosiaalista merkitystä. Paikallismuseot eivät usein ole ammattimaisesti hoidettuja museoita, mutta toiminnan tärkeys perustuu juuri niiden yhteisölliseen arvoon. (Vilkuna ym. 2015a, 39).

Museot ja muut historialliset kulttuuriperintökohteet tarjoavat jännittäviä hetkiä menneisyyteen, erityisesti lapsille. Lasten parissa työskentelevien tulisi löytää keinoja puhua historiasta heidän omassa kehitysvaiheessansa. Historian opetus nähdään vielä usein vain ihmisten tekojen ja tuntemuksien selityksinä. Lapsia sen sijaan pitäisi kannustaa pohtimaan menneitä tapahtumia esimerkiksi museoesineiden avulla. (Kallio 2004, 54).

Museopedagogikassa tarvitaan sellaista vuorovaikutusta, jossa museossa kävijä on aktiivisessa roolissa. Museo-opetuksessa halutaan kuulla museossa kävijän näkemyksiä. Historian, taiteen ja luonnontieteen tuloksekkain oppiminen tapahtuu keskustelemalla. Tämä lukutaito auttaa erityisesti lasta käsittelemään arkipäivän käytäntöjä ja tapoja sekä ymmärtämään aineellista perintöä myös museon ulkopuolella. (Kallio 2004, 5).

Draamakasvatus on museopedagogiikan menetelmä, missä leikin kautta voidaan tutkia vakavampia aiheita lasten kanssa. Huomion kiinnittäminen opittaviin asioihin sekä juoneen on vain osa roolileikkiä, koska vasta osallistujien eläytyessä ja mukaan lähtiessä prosessi on kokonainen. (Kallio 2004, 99–100, 134).

Uudessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa, joka otettiin käyttöön 1.8.2016, kannustetaan opettajia löytämään uusia oppimisympäristöjä opetuksen tueksi koulun ulkopuolelta. Ila-Turvallinen ja innostava oppisympäristö on tärkeä. Koulut käyttävät oppimisympäristöinä yhä enemmän koulun ulkopuolisia ympäristöjä perinteisen luokkahuoneen lisäksi: liikutaan luonnossa, vierailaan museoissa tai yrityksissä. (Opetushallitus 2021).

Miten oppimisympäristöissä esimerkiksi museoissa saadaan museon mahdollisuudet kohtaamaan koulujen uusien oppimisympäristöjen kanssa. Monesti se riippuu paljon opettajasta tai kuljetusresursseista, miten oppilaat käyvät museoissa. Monien museoiden kehittämistyössä pohditaan, miten museoiden tarjonta saataisiin kiinnostavaksi, jotta opettajat saataisiin paremmin kiinnostumaan myös museoista. Ratkaisu ongelmaan voidaan löytää useimmiten tutkimalla tarkemmin millaiset museokierrokset kiinnostavat oppilaita. (Lappalainen 2005,77–78).

Elämys, kokemus, tieto ja ymmärrys ovat tärkeitä käsitteitä elämyspedagogiikassa. Elämys käsitetään kasvatukseen ja opetukseen liittyvän vuorovaikutustapahtuman tavoitteena, kun puhutaan pedagogisesta käytännöstä. Elämyspainotteisella kasvatuksella ja opetuksella pyritään sosiaalisesti, emotionaalisesti ja tiedollisesti realistisiin oppimisympäristöihin. Näin taataan toivottujen elämysten kokonaisvaltaisuus sekä opetuksen päämäärien toteutuminen. (Karppinen 2007, 79).

Museoiden ja kulttuuriperintökohteiden historiaa voidaan elävöittää lisäämällä toiminnallisuutta. Aikamatka on menetelmä, jolla kulttuurihistorialliseen tietoon voi tutustua leikin kautta kaikkien aistien avulla. Sen sijaan että menneisyydestä vain kerrottaisiin, mitä havainnollistetaan erilaisin tehtävin, askarein ja keskusteluin. Aikamatkalla siirrytään ajassa taaksepäin pukemalla ylle kyseisen ajan vaatteita. Aikamatka ohjelmassa oppilas pääsee hetken itse elämään ja kokemaan toista aikakautta. Koko ryhmä tai koululuokka elää kuvaamaansa vuotta. (Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto BARK 2012).

Sagalundin museo Kemiönsaarella on ollut edelläkävijä museoiden rooliopastuksissa Suomessa. Aikamatkatoiminta ja lasten leikkimiljööt tulivat käyttöön jo vähitellen jopa 1980-luvun puolella. Ensimmäinen roolihahmo koulutus oli Sagalundin museon 90-vuotisjuhlien yhteydessä eli vuonna 1990. Silloin Hans Udö Uppsalasta tuli esittelemään Carl von Linné -hahmoaan ja opettamaan historiallisten roolihahmojen luomista. Ideoita museolle on haettu eniten varmasti Ruotsista. (Tiainen, 2021).

Yksi esimerkki toiminnallisesta ja aktivoivasta toiminnasta museoissa ovat työpajat. Museot näkevät, että työpajat voivat tarjota mahdollisuuden oppimisen syventämiseen yhdistämällä tietoa ja taitoa. Toiminnan kantavana ajatuksena on tekemällä oppiminen. (Kallio 2002,24).

Monet valtakunnalliset- ja paikallismuseot ovat mukana Opi museossa -viikon järjestelyissä. Museoita ja kouluja kannustetaan entistä tiiviimpään yhteistyöhön opi museossa-viikon aikana. Lokakuussa 2021 vietettiin museoiden Opi museossa- viikkoa teemalla toiminnallisuus. Museoita kannustettiin tarjoamaan ohjelmaa ja sisältöjä kouluille, jotka rohkaisevat

toiminnalliseen oppimiseen. Viikon aikana museot järjestivät opettajille suunnatun teemailan, jossa kerrottiin museon toiminnasta ja opintokäyntien mahdollisuuksista. Monilla museoilla on valmista opetusmateriaalia liittyen museokäyntiin. Opettajat hyödyntävät mielellään materiaalia, jonka avulla museokäyntiä voidaan valmistella ja purkaa opintoryhmän kanssa. (Museovirasto 2021).

3. KULTTUURIKASVATUS KOULUISSA

Kulttuurikasvatussuunnitelma on kunnan tai seudullisen alueen suunnitelma siitä, miten kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatusta toteutetaan kunnassa osana koulujen kulttuurikasvatusta. Kulttuurikasvatussuunnitelma on tehty jo kolmasosaan Suomen kunnista. Turussa otettiin ensimmäisenä Suomessa käyttöön vuonna 2004 kaikkia kaupungin peruskouluja koskeva Kulttuuripolku-kulttuurikasvatussuunnitelma. (Turun Sanomat 2004). Opetus- ja kulttuuritoimi yhdessä taidelaitoksien kuten museoiden, kirjastojen ja teattereiden kanssa sitoutuvat yhteiseen suunnitelmaan ja se takaa lapsille ja nuorille tasavertaisen mahdollisuuden tutustua paikalliseen kulttuuriin. Se helpottaa myös kulttuuritoimijoita oman toimintansa koordinoinnissa, jotta suunnitellut kulttuurituokiot olisi helpompi toteuttaa. (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2021).

Kulttuurikasvatussuunnitelma luo pohjan koulujen sekä päiväkotien ja kulttuuritoimijoiden yhteistyölle. Monet kunnat ovat tehneet kulttuurikasvatussuunnitelmina kulttuuri- ja kotiseutukasvatussuunnitelman. Siinä tavoitteena on kertoa lapsille oman kunnan kulttuuriperinnöstä. Kulttuuriperintökasvatuksessa nähdään tärkeänä huomioida lasten ja nuorten omat toiveet toiminnan sisällöstä. Toiminta lasten ja nuorten parissa tulisi edistää elävän kulttuuriperinteen lisäämistä ja arvostusta. (Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2021; Rautalammin kunta 2016).

Opetussuunnitelmat määrittelevät myös sen, kuinka laajasti jotakin tiettyä aihetta täytyy tai voi käydä läpi. Jokainen koulu soveltaa opetussuunnitelmaa. Paikallisesti muokatusta opetussuunnitelmasta opettajat koostavat oppituntiansa rakenteet ja sisällöt. Koulujen lisäksi myös esimerkiksi museoiden pitäisi hyödyntää opetussuunnitelmia suunnitellessaan toimintaa koululuokille. Opetussuunnitelman perusteissa luvussa 3.1. on perusopetuksen kulttuuritehtävänä monipuolisen kulttuuriosaamisen edistäminen ja kulttuuriperinnön arvostaminen. Kulttuuritehtävänä on myös tukea oppilaita oman kulttuuri-identiteetin ja kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista edistetään kehittämällä monialaisia oppimiskokonaisuuksia ja erityisesti laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Paikallisia voimavaroja ja mahdollisuuksia hyödynnetään monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa ja toteuttamisessa. (Opetushallitus 2014).

Kun koulu tekee opetustyötään yhdessä ulkopuolisten tahojen kanssa, nousevat esiin käytännön kysymykset. Miten toteutetaan aikataulut, miten jaetaan vastuut, miten määritellään sisällöt sekä toimintatavat. Koulun vahvuudet ovat oppilaan tuntemuksessa ja pedagogisessa osaamisessa. Koulu tarvitsee opetuksen tueksi aitoja kulttuuriympäristöjä. (Venäläinen 2009,98).

Janne Vilkun käsityksen mukaan kulttuuriperinnön käsite tulisi avata perusteellisesti ja juurruttaa osaksi yksilöiden ja yhteisöjen arkea. Tämä onnistuu Vilkun mukaan tehokkaimmin varmistamalla lasten ja nuorten kulttuuriperintökasvatuksen osana perusopetusta. (Vilkuna ym. 2015a,31).

Kulttuuriperintökasvatuksen tavoite on kehittää taitoa, jolla omaa ympäristöä opitaan havainnoimaa, ymmärtämään ja arvostamaan. Mikäli kulttuuriperinnön omaksumiseen liittyy kasvatuksellista toimintaa, voidaan puhua kulttuuriperintökasvatuksesta. Kulttuurikasvatusta voidaan toteuttaa luokahuonepedagogiikkaa käyttäen tai museopedagogiikkaa käyttäen. Koulun tehtävänä on opetussuunnitelman mukaan saada lapset ja nuoret tietoisiksi tärkeistä ja arvokkaista niin aineellisesta kuin henkisestä kulttuuriperinnöstä. Koulut ovat perinteisesti välittäneet kulttuuriperintöä tapahtumien kautta, jotka ovat liittyneet juhla- ja merkkipäiviin, oppivuoden kiertoon sekä koulujen kulttuuriin. Kulttuuriperinnön ottaminen osaksi eri oppiainneiden opetusta on tärkein väylä kulttuuriperinnön siirtämiseen, ymmärryksen lisääntymiseen sekä osallistumiseen (Tornberg & Venäläinen 2008, 67–69).

Aineeton kulttuuriperintö tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia eri aihealueiden opettamiseen. Historian opetuksessa voidaan tutkia, mikä ilmiöissä on pysynyt ennallaan, ja mikä on ajan myötä muuttunut. Oppilas voi äidinkielellä pitää puheen itselle tärkeästä perinteestä. Kotitalouden oppilaat voivat tutkia muiden maiden ruokaperinteitä tai valmistaa kalakukko, jonka lähtökohtana ovat oppilaiden itse valitsemat raaka-aineet. Aineettomalle kulttuuriperinnölle luonteenomaista on muutos. Jokainen sukupolvi muovaa eläviä perinteitä omikseen ja luo uusia. Arkiseen elämään ja juhlan hetkiin jokaisen elämässä kietoutuu aineeton kulttuuriperintö. Oppilaiden tulisi pohtia, mikä on heille tärkeää kulttuuriperinnössä. (Museovirasto 2018).

Marja Laine on tutkinut kulttuuriperintökasvatuksen tavoitteita ja miten ne näkyvät uudistuneissa opetussuunnitelmissa syksystä 2016 alkaen. Opetussuunnitelman perusteissa mainitaan kulttuuriperintökasvatus, kulttuurinen kestävyys ja kulttuuri-identiteetin tukeminen.

Opetussuunnitelmassa mainitaan ensimmäistä kertaa myös kulttuurikasvatuksen suunnitellut opetussuunnitelmaa täydentävänä paikallisen suunnitelmana. (Laine, 2016).

Kulttuurien moninaisuus nähdään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa rikkautena: opetus rakentuu suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka on muodostunut ja muotoutuu kulttuureiden vuorovaikutuksessa. Erilaiset oppimisympäristöt mahdollistavat aktiivisen yhteistyön koulun ulkopuolistenyhteisöjen kanssa. Tällaisiksi opetussuunnitelman perusteissa mainitaan muun muassa kirjastot, liikunta-, taide- ja luontokeskukset ja museot. (Opetushallitus 2014, 16, 29–30).

Perusopetus edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista. Kulttuuriperintö ja kulttuurinen kestävyys ovat vahvasti näkyvillä laaja-alaisen oppimisen tavoitteissa. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu ovat kulttuuriperintökasvatuksen tavoitteena. Tavoitteissa huomioidaan muun muassa kulttuurisen osaamisen tärkeys, kulttuuri-identiteetin rakentuminen, kulttuuriperinnön merkitys ja sen moninaisuus. Opetussuunnitelman perusteissa otetaan huomioon oppimisympäristöjen laajentaminen koulun ulkopuolelle, paikallisuus ja yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Koulutyön järjestämisessä tuodaan esille yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Perusteissa yhteistyökumppaneina mainitaan mm. museot ja kulttuuritoimi. (Laine 2016).

3.1 Kulttuuriperintökasvatus opetussuunnitelmassa Tammelassa

Vuonna 2004 silloisen voimassa olevan opetussuunnitelman mukaan opiskeltiin Tammelan kouluissa kotiseutuopetusta, teemalla ”Tammela tutuksi”. Kotiseutuopetusta järjestettiin ainakin Tammelan koulukeskuksella, Saaren koululla sekä Teuron koulussa vuosina 2013–2016. Muissa kouluissa oli jonkin verran kotiseutuopetusta. Opetus käsitti Tammelan historiaa; Hakkapeliittojen historiaa, Tammelan emäpitäjä aikoja, Mustialan historiaa ja Tammelan kunnantalon vaiheita. Koulut järjestivät retkiä, missä kohteina olivat Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistot, Mustialan maatalousmuseo, Tammelan kirkko ja hautausmaa sekä Forssan museot. Erityisesti paikkakunnalta kotoisin olevat opettajat toimivat kotiseutuopetuksen vastuupettajina. Muutos kotiseututietouden opetuksessa tapahtui vuonna 2016, jolloin uusi opetussuunnitelma otettiin käyttöön. Kotiseutuopetus muuttui ja Tammela tutuksi tunnit lopuivat. Opettajat eivät kokeneet muutosta myönteisenä. (Saros 2021; Karvonen 2021).

Koulujen opetussuunnitelmissa kulttuurikasvatus on tuotu esille monialaisten opintojen yhteydessä. Erityisesti siinä korostetaan paikalliskulttuuria ja oppimista tukevia kulttuurisia

oppimisympäristöjä. Tammelan koulujen ja varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatukseen edistämiseen luotiin kulttuurikasvatussuunnitelma yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa vuonna 2019. Vuonna 2020 siihen lisättiin kulttuurivuosikello, missä on määritelty vuoden aikana, tiettyinä ajankohtana toteutettavat kulttuurituokiot eri ikäisille oppilaille ja varhaiskasvatuksen lapsille. Kulttuurivuosikellossa on tällä hetkellä pääasiassa kirjaston ja kulttuuripalveluiden tuottamia kulttuuripalveluita. Kulttuurikasvatussuunnitelmassa on arvoihin ja tavoitteisiin kirjattu tavoite, että lapsia ja nuoria rohkaistaan tutkimaan omia juuriaan, kulttuuriperintöä ja tutustumaan paikallishistoriaan. Kulttuurikasvatussuunnitelman tavoitteita ei ole kirjattu opetussuunnitelmaan. Kulttuurikasvatussuunnitelman vuosikellossa ei ole vielä sisällytetty kulttuuriperintökasvatusta. (liitteet 1 ja 2).

Tammelan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat ovat laadittu yhteistyössä Forssan seudulla vuonna 2016. Seudullisessa opetussuunnitelmassa perusopetuksen arvoperustaa käsittelevässä osuudessa esitetään kulttuurinen moninaisuus rikkautena, jossa opetus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle. Oppilaiden oman kulttuuri-identiteetin rakentumista ja kasvua aktiivisiksi toimijoiksi tuetaan. Samalla opetus vahvistaa luovuutta ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta, edistää vuorovaikutusta kulttuurien sisällä ja niiden välillä ja luo siten pohjaa kulttuurisesti kestäväälle kehitykselle (Forssan seudun opetussuunnitelma 2016).

Seudullisessa opetussuunnitelmassa tuodaan esille hyvin kulttuurikasvatuksen tärkeyttä, mutta suunnitelma ei kerro opetuksen sisällöstä kovinkaan paljon. Oppimisympäristöjä on lueteltu, mutta niitä pitäisi avata enemmän. Oppimisympäristöihin liittyviä kohteita oli Tammelasta lueteltu vain Mustiala ja Kortenieniemi. Kulttuuriympäristöön liittyvissä oppimisympäristöissä Tammelan malliesimerkkinä olivat kunnantalo, Mustialan alue sekä kirkko. (Forssan Seudun opetussuunnitelma 2016).

3.2 Tammelan kulttuuripalveluiden kehittämistyön kulttuurikohteet

Tammelan kulttuuripalvelut haki kehittämisavustusta museovirastolta lokakuussa 2019. Rahoitusanomukseen kirjattiin kuusi kunnassa sijaitsevaa kulttuuriperintökohdetta. Kulttuuripalvelun kehittämistyön tavoitteena on yhteistyön lisääminen erilaiset taustat omaavien kulttuurikohteiden kanssa. Kehittämistyön kohteina ovat Tannisen museo, Kaukolanharjun näkötorni, Korteniemien perinnetila, Mustialan museo, Portaan Nahkuriverstas sekä Tammelan kirkko. Tammelan kunnan kohteita ovat Tannisen museo ja Kaukolanharjun näkötorni. Liesjärven kansallispuistossa sijaitseva Korteniemien perinnetila on Metsähallituksen omistuksessa, Mustialan museon omistaa Hämeen ammattikorkeakoulu ja Portaan kylässä sijaitsevan

Portaan Nahkurinverstaan omistaa yrittäjäpariskunta. Tammelan seurakunta hallinnoi luonnollisesti Tammelan kirkkoa. (Liite 3).

Saaren kansanpuistossa sijaitseva Tannisen museo on Tammelan Liesjärven kansakoulun opettajana vuosina 1927–1961 toimineen Sulo Tannisen kokoama kylämuseo. Esineistö koostuu pääasiassa maa-, metsä-, karja- ja kotitalouteen liittyvistä esineistä, jotka on koottu Liesjärven kylästä. Liesjärveläiset rakensivat aikoinaan museorakennuksen talkoilla Liesjärven koulun pihapiiriin. Koulun lopetettua toimintansa museorakennus siirrettiin Saaren kansanpuistoon vuonna 2013. Museon uusi perusnäyttely on rakennettu vuonna 2015. Museo on avoinna kesäisin kolmen kuukauden ajan, lisäksi museossa on järjestetty opastuksia tarpeen mukaan. (Tammelan kunta 2021).

Saaren kansanpuistossa sijaitsee myös toinen kulttuuriperintökohde, harjulla sijaitseva 21 metriä korkea, Kaukolanharjun näkötorni. Vuonna 1926 valmistuneen näkötornin historia on mielenkiintoinen, onhan se toiminut sodan aikana ilmatorjunnan tähystystornina. Tornista avautuu huikea näköala yli harju- ja järvimaiseman. Taiteilija Albert Edelfeltin muistokivi sijaitsee lähellä näkötornia. Hän maalasi tältä paikalta vuonna 1889 erään tunnetuista tauluisistaan, "Kaukolanharju auringonlaskun aikaan". Näkötornin ensimmäisellä tasanteella on näyttely, missä kerrotaan Kaukolanharjun luonnonympäristöstä, taidemaalari Albert Edelfeltistä sekä näkötornin historiasta. (mt.,).

Tunnetuin kohde koululaisille on varmasti Tammelan kirkko, joka sijaitsee Tammelan kunnan keskustaajamassa. Tammelan kirkko on kivikirkko, joka on todennäköisesti rakennettu 1530-luvun jälkipuoliskolla tai 1540-luvulla. Tammelan harmaakivikirkko on hyvin säilynyt ja historiallisesti arvokas. Sillä on pituutta 54 metriä, ja kirkkokäytävä on Suomen toiseksi pisin. Kirkko pitää sisällään arvokkaita puisia veistoksia, saarnastuolin 1600-luvulta ja muita pienempiä esineitä. Altaritaulu on tunnetun hovimaalarin Robert Wilhelm Ekmanin maalaama. Tämän lisäksi sakastissa on Suomen ensimmäisen naistaitelijan Margareta Capsian muotokuvamaalaus paikallisesta kirkkoherrasta. (mt.,).

Mustialan kulttuuriperintökohde on Tammelan tunnetuin kohde valtakunnallisesti. Mustialan alueelle perustettiin Suomen ensimmäinen maanviljelysoppilaitos vuonna 1840. Mustialassa annettiin maan ylintä maanviljelysopetusta vuodesta 1865 lähtien aina vuoteen 1908, jolloin opetus siirtyi Helsingin yliopistolle. Opetus tapahtui aina vuoteen 1890 saakka ruotsin kielellä. Mustialan maataloushistoriallisen museon perusti vuonna 1905 professori Gösta Grotenfelt. Kokoelma koostui vanhoista maatalous- ja kotitalousvälineistä sekä aiheeseen liittyvistä kirjoista. Mustialan upeita vanhoja rakennuksia ympäröi hieno puistoalue. Mustialassa on

nähtävissä edelleen 1800-luvulla rakennettuja tunnettujen arkkitehtien suunnittelema rakennuksia. Mustialan alue on luokiteltu myös valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. (mt.,).

Idyllisessä Portaan kylässä, aivan Turpoojoen rannalla, sijaitsee vanhaa nahkateollisuutta esittelevä museo. Museossa on esillä runsaasti entisajan nahkateollisuuteen liittyvää esineistöä ja aineistoa. Nahkurinverstaan museossa ovat esillä nahan valmistuksessa käytetyt koneet ja laitteet ovat entisillä paikoillaan, samoin kuin suutarien ja satulaseppien työkalut. Museossa voi tutustua koko entisajan nahkateollisuusprosessiin. Raakavuotien käsittely aloittaa nahkateollisuusprosessin, joka etenee valmiiden nahkatuotteiden valmistukseen ja myyntiin. (mt.,).

Metsänvartijatilan pihapiiri, rakennuksineen, puutarhoineen ja viljelyksineen on säilynyt lähes muuttumattomana yli sata vuotta. Metsähallituksen Korteniemessä eletään 1910-luvun mukaisesti, joten pelloilla ja kasvimaalla viljellään vanhoja kotimaisia kasvilajikkeita perinteisin työtavoin. Perinnetilan tarkoituksena on ylläpitää kulttuurimaisemaa, vanhaa rakennuskantaa ja kulttuurista riippuvaisten lajien suojelua sekä vanhan perinnetiedon ylläpitämistä. (mt.,).

4. MENETELMÄT

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmät ovat laadullisia menetelmiä. Lasten ja nuorten kulttuuriperintökasvatuksen kehittämisessä halutaan kuulla Tammelan koulujen oppilaita. Parhaiten kuuleminen tapahtuu oppilaille suunnattujen kyselyjen avulla. Kyselylomake on tapa kerätä tietoa tehokkaasti. Se on yleisimpiä menetelmiä, kun kerätään ihmistä koskevaa tietoa. Tavallisesti sitä käytetään, jos halutaan saada suuresta ihmisjoukosta tietoa, mutta menetelmää voi käyttää myös pienelle kohderyhmälle. Usein kyselylomake ja haastattelututkimus kulkevat rinta rinnan. (Tietoarkisto 2022).

Keväällä 2021 Tammelan kulttuuripalvelut teki kulttuuriperintökyselyn Tammelan kunnan perusopetuksen 1–3 luokille (liite 4), 4–6 luokille (liite 5) sekä yläkoulun 7-9 luokkien oppilaille (liite 6). Tavoitteena oli selvittää vastaajien paikallisen kulttuuriperinnön tuntemusta. Sähköiseen kyselyyn vastattiin kouluaikana oppitunneilla. Kaikille Tammelan perusopetuksen oppilaille suunnatussa kotiseutukyselyssä haluttiin ensisijaisesti saada tietoa siitä, ovatko oppilaat käyneet museoissa ja muissa kulttuuriperintökohteissa. Lisäksi haluttiin tietoa paikallishistorian tunnettavuudesta. Oppilaat vastasivat kyselyyn niillä tiedoilla mitä heillä sillä

hetkellä oli, eivätkä he voineet etsiä tietoa internetistä tai kirjoista. Ajatuksena oli kyselyn avulla lisätä kiinnostusta kotiseutuun, erityisesti paikallishistorian osuudessa. Kyselyt tehtiin Questback- sähköisenä kyselynä, jonka linkin kaikki koulut saivat. Kyselyt lähetettiin kouluille seuraavasti, suluissa oppilasmäärä; Tammelan Koulukeskuksen koululle 1-9 lk (394 oppilasta), Portaan koululle 1-6 lk (38), Myllykylän koululle 1-6 lk (59), Teuron koululle 1-6 lk (25) sekä Riihivalkaman koululle 1-6 lk. (82). Kysely tehtiin osana kulttuuriperintöhankkeen esiselvitystyötä, mutta on kuitenkin osa opinnäytetyön aineistoa.

Luokkien 1–3 oppilailta kysyttiin, ovatko he käyneet Portaan kylällä, Portaan nahkurinverstaalla, Saaren Kansanpuistossa, Kaukolanharjun näkötorilla, Tannisen museossa, Korteniemen perinnetilalla, Tammelan kirkossa tai Mustialan maatalousmuseossa. Avoimena kysymyksenä kysyttiin, mihin kohteeseen oppilaat veisivät uuden kaverinsa Tammelassa. Luokkien 4–6 oppilailta kysyttiin samat kysymykset kuin nuorempien kyselyssä. Lisäksi haluttiin tietää oppilaiden käynneistä Mustialassa ja Liesjärven kansallispuistossa. Kulttuurihistoriaan liittyviä kysymyksissä kysyttiin oppilaiden tietämystä Albert Edelfeltin Tammelassa maalausta tunnetuista teoksista Kaukolanharju auringon laskun aikaan sekä Veräjällä. Oppilailta kysyttiin myös tietävätkö he mitä ovat kotiseutukasvatus ja kulttuuriperintö. Lisäksi kysyttiin kirkon historiasta, Albert Edelfeltistä, Mustialan historiasta, Korteniemen perinnetilan historiasta jne. Avoimena kysymyksenä oppilaat vastasivat, mistä Tammela tunnetaan ja mitä Tammelan historiasta on kerrottu koulussa. Yläkouluikäisille kysymykset olivat 4–6-luokkalaisten kanssa samat. Näiden lisäksi heiltä kysyttiin neljänä avokysymyksenä, mistä Tammela tunnetaan, minne veisit ulkomaalaisen vaihto-oppilaan, mihin kulttuurikohteeseen luokkasi voisi mennä oppitunneilla sekä mitä Tammelan historiasta on kerrottu koulussa.

Toukokuun lopussa 2021 tehtiin kysely pilottiretkille osallistuneille oppilaille (liite 7) sekä opettajille ja koulunkäynnin ohjaajille (liite 8). Oppilaille suunnatussa kyselyssä kysyttiin, olivatko he käyneet aiemmin pilottiretkikohteissa Portaan Nahkurinverstaalla tai Korteniemen perinnetilalla. Oppilaat vastasivat joko kyllä tai ei väittämään pitivätkö he ohjelmasta. Sen jälkeen avokysymyksessä heiltä kysyttiin, mistä he pitivät ja mikä heitä kiinnosti. Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin, olivatko he kiinnostuneita menemään muihin kunnan kulttuuriperintökohteeseen. Kysymyksessä oli lueteltu Kaukolanharjun näkötorni, Tannisen museo, Mustiala ja Tammelan kirkko. Neljäntenä kysyttiin mikä paikka Tammelassa kiinnostaisi oppilasta. Mihin kohteeseen hän tekisi retken. Viimeisessä kysymyksessä kysyttiin, kerrotaanko koulussa paikallishistoriaa. Kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista. Pyysin oppilaita vastamaan kyselyyn pilottiretken lopussa.

Oppilaiden kanssa retkille osallistuneet opettajat ja koulunkäynnin ohjaajat vastasivat sähköiseen kyselyyn heti malliretkien jälkeen. Heille suunnatuissa kysymyksissä kysyttiin, olivatko Portaan Nahkurinverstas ja Korteniemen perinnetila heille tuttuja kohteita. Toisena kysymyksenä kysyttiin, olivatko he käyneet kohteissa oppilaiden kanssa aiemmin. Kolmantena kysymyksenä kysyttiin, miten oppilaille suunnattu ohjelma heidän mielestään toteutettiin, oliko ohjelma suunniteltu heidän mielestään niin, että lapset olivat siitä kiinnostuneita vai oliko sisällössä kehittämisen tarvetta. Lisäksi kysyttiin heidän mielipidettään koulujen retkien määristä kulttuuriperintöretkinä lukuvuoden aikana? Kyselyssä haluttiin tietää, mikä on pääasiallinen este useammalle retkelle. Viimeisenä kysymyksenä kysyttiin, miten koulun opetussuunnitelmassa näkyy paikallinen kulttuuriperintö.

Kulttuuriperintökohteiden sisällön kehittämiseksi järjestettiin kahteen kulttuuriperintökohteeseen pilottiretket (liite 11), jotta saisimme tietää toiminnallisten ohjelmien soveltuvuuden retkien ohjelmaksi. Museoissa ja kulttuuriperintökohteissa on tyypillisin ja perinteisin tilanne, jossa asiantuntijaopas puhuu ja joukko ihmisiä kuuntelee. Tätä asetelmaa muuttamalla voidaan kuitenkin saavuttaa uusia elämyksiä ja oppimisen muotoja, jotka palvelevat museoiden erilaisia yleisöjä. Opastus voi hyödyntää esimerkiksi draamaa ja tarinankerrontaa, roolipelaa, sadutusta ja muita toiminnallisia, osallistavia menetelmiä (Kaitavuori & Wahlbeck, 2009, 16–22).

Kehittämistyön toiseksi menetelmäksi valikoitui havainnointi, joka pystyttiin toteuttamaan pilottiretkillä. Toukokuussa 2021 järjestetyissä malliretkissä eli pilottiretkissä havainnoin retken toteutusta opettajien, oppilaiden ja ohjaajien näkökulmasta. Havainnointi, eli observointi on aineistonkeruumenetelmä. Havainnoinnissa tekijä seuraa osallistujia ja tekee havainnot osallistujien toiminnasta. Havainnot voivat kohdistua osallistujien käyttäytymiseen tai toimintaan. Havainnot voidaan tehdä osallistujien vuorovaikutustilanteissa. Havainnot voidaan dokumentoida tekemällä muistiinpanoja tai äänittämällä, kuvaamalla tai videoimalla. Havainnointia voidaan käyttää pääsääntöisenä menetelmänä, tai havainnointi voi olla haastattelun tai kyselyn tukena. Havainnoinnin hyvänä puolena voidaan pitää sitä, että se mahdollistaa pääsyn tapahtumien luonnolliseen ympäristöön ja havainnoinnin avulla saadaan välitöntä ja suoraa informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93–94).

Havainnoinnin suoritin Portaan Nahkuriverstaan draamaopastuksessa ja Korteniemen perinnetilan aikamatkaohjelmassa kaikissa seitsemässä pilottiryhmässä (liitteet 12-14). Havainnointini tutkimuksen kohteena olivat oppilasryhmä, opettajat ja muu henkilökunta sekä opaat. Havainnoinnissa huomioin fyysistä sijoittumista tilassa, yleistä käyttäytymistä, vuorovaikutusta havainnoitavien välillä, osallistumista ja osallistamista, kielen selkeyttä ja

ymmärrettävyyttä, mielenkiinnon ja tarkkaavaisuuden säilyttämistä, kehon kieltä sekä muita huomioita opastuksesta. Valitsin havainnoinnissa tarkkailtavat asiat sen perusteella mitä hyvä opastus pitää sisällään. Eeva Hytönen on opinnäytetyössään tuonut esille oppaan ja opastettavien kontaktin merkityksen opastustilanteessa. Opastuksen konkreettiseen rakenteeseen kuuluvat sen aloitus, lopetus ja kesto. Hyvä opastus alkaa ryhmän huomion kiinnittämisestä, oppaan tervetuloivotuksesta. Myös selkeä kielenkäyttö on osa hyvää opastusta ja opastamisen tapaa. Opastuksissa tärkeänä koettiin katsekontaktin ja kohteliaisuuden merkitys. Ylipäätään opastuksen etuna voidaan pitää ihmisläheisyyttä ja inhimillisyyttä. Hyvän opastuksen lopetuksessa tärkeitä elementtejä ovat opastuksen tiivistys ja kiitokset. Lopussa opas usein myös rohkaisee kävijöitä kysymään lisäkysymyksiä. (Hytönen 2014, 74).

Portaan Nahkurinverstaan draamaopastukset molemmille ryhmille (1–2 lk ja 5 lk) veti Portaan Nahkurinverstaan yrittäjä, Kari Tikka käsikirjoituksen pohjalta. Nahkurin saappaissa esityksessä, oppilaat kohtasivat nahkatehtaan johtajan Mårdin apulaisen Jussin (Kari Tikka), joka keräsi pajuja nahkojen liotusta varten. Ensin ulkona toteutetun osuuden jälkeen siirryttiin verstaalle. Eteisessä Jussi antoi kaikille karamellin kiitokseksi pajujen keräämisestä. Sen jälkeen Jussi opasti lapsia verstaaseen. Oppilaat tutustuivat muun muassa höyrykoneeseen. Lapset saivat myös kokeilla välineitä turvallisesti Jussin opastuksella. Kierroksen lopuksi lapset siirtyivät askartelemaan nahkaista avaimenperää. Nahkuriverstaan toinen yrittäjä, Johanna Peltö-Huikko opasti lapsia askartelussa. Ensin leikattiin nahasta mallin mukaan pala, mihin kiinnitettiin rengas. Opettajat ja koulunkäynninohjaajat avustivat oppilaita askartelussa. Isommille 5-luokan oppilaille suunnatussa Mårdin tupatarkastus draamaopastuksessa, Herra Mård (Kari Tikka) oli pukeutunut tummaan pukuun ja silinterihattuun. Hän odotti oppilaita ulkona ja teki tarjouksia oppipojan tehtävistä. Vapaaehtoisia löytyi, jotka kirjoittavat oppisopimuksen. Sen jälkeen esittely tapahtui niin kuin nuorimmillakin lapsilla. Kierros päättyi taas nahka-askarteluun.

Korteniemen Aikamatka-ohjelmassa tutustuttiin leikin kautta entisajan tilan töihin. Lapset ja opettajat kokoontuivat Korteniemen pihalle, missä tilan emäntä toivotti kaikki tervetulleeksi. Pihalle tuotiin arkku, mistä lapset löysivät itselleen liivin tai esiliinan. Korteniemen emäntä aloitti kiertämään kahvimyllyä ja laski yhdessä lasten kanssa aina kymmenen vuotta vuosista taakse päin. Näin päästiin 1910-luvulle. Sen jälkeen jokainen kertoi oman nimensä 1910-luvun tavoin, esim. Mikko Karin poika. Sen jälkeen ryhmä jaettiin neljään ryhmään, missä jokainen kävi tunnin aikana eri toimintapisteissä. Toimintapisteet olivat pyykinpesu, hiiren nikkarointi, kehrääminen ja karstaaminen sekä vanhat perinneleikit. Lopuksi Emäntä kiersi taas kahvimyllyä ja oppilaat lukivat vuosikymmeniä eteenpäin 1910-luvusta. Tultiin taas 2020-

luvulle. Liivit ja esiliinat kerättiin arkkuun ja sen jälkeen lapset pääsivät vielä silittämään lampaita ja kanoja.

Kehittämistyön kolmanneksi menetelmäksi valikoitui haastattelut. Pilottiretkien jälkeen haastattelun teemahaastatteluna Nahkuriverstaan yrittäjäpariskuntaa sekä Metsähallituksen Korteniemen perinnetilan emäntää. Heiltä kysyttiin, miten he kokivat opastukset Korteniemessä, ja Nahkuriverstaalla ja miten he aikovat kehittää opastuksia tulevaisuudessa. (Johanna Pelto-Huikko ja Kari Tikka 2021; Outileena Uotila 2021).

Haastattelu on yleinen tapa tuottaa tutkimusaineistoja. Tutkimushaastattelun tapoja on runsaasti. Journalistinen haastattelu on aina eri asia kuin tutkimushaastattelu. Sen tavoite on tuottaa tietoa ja aineistoa tutkimusongelmaan vastaamiseksi. Ennalta suunniteltuja teemoja käydään lävitse teemahaastattelussa. Se on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi teemoja vapaasti. (Kallinen & Kinnunen 2021).

5. AINEISTON ESITTELY

5.1 Kotiseutukyselyt

Luokkien 1–3 oppilaiden kotiseutukyselyyn vastasi 122 oppilasta. Tammelassa oli keväällä 2021 1–3 luokkien oppilaita yhteensä 164. Kyselyyn siis vastasi 74 % oppilaista. Vastaavasti 4–6 luokkien kotiseutukyselyyn vastasi 186 oppilasta, oppilasmäärän ollessa 215. Kyselyyn vastasi 86 % oppilaista. Yläkoulun oppilaita 7–9 luokilla oli 219, joista kyselyyn vastasi 88 oppilasta. Vastausprosentti oli 40 %.

Suurin osa oppilaista, noin 99 % olivat käyneet Tammelan kirkossa. Saaren kansanpuisto oli myös tuttu oppilaille, sillä oppilaat olivat käyneet 96 % prosenttisesti kohteessa. Saaren kansanpuistossa sijaitseva Tannisen museo ei kuitenkaan ollut tuttu oppilaille. Kuitenkin kaikkein nuorimmat oppilaat tiesivät museon paremmin kuin yläkouluikäiset. Yli 84 % oppilaista ei ollut vierailut museossa. Saaren kansanpuiston alueella sijaitseva Kaukolanharjun näkötorni oli hieman tunnetumpi kuin Tannisen museo. Nuoremista oppilaista yli puolet oli käynyt Portaan kylällä, kun taas yläkouluikäisistä prosentti oli 79 %. Portaan kylässä sijaitseva Portaan Nahkuriverstas ei kuitenkaan ollut niin tunnettu kuin Portaan kylä. Vain 25 % oppilaista olivat käyneet museolla. Myös Liesjärven kansallispuistossa sijaitseva Korteniemen perinnetila ei ollut tuttu kohde oppilaille. Tuloksissa tuli esille, että nuorimmat ja vanhemmat oppilaat olivat käyneet kohteessa enemmän kuin 4–6 luokkien oppilaat. Liesjärven kansallispuisto tiedettiin paremmin kuin sen sisällä sijaitseva kulttuuriperintökohde. Tammelan keskustan

lähellä sijaitseva Mustialan alue oli erittäin tuttu paikka kaikille oppilaille, mutta maatalousmuseolla oli käynyt vain noin puolet oppilaista. (liite 9).

Toisessa kyselyosiossa kysyttiin 4–6 lk ja 7–9 lk oppilaiden tietämystä paikallisesta kulttuurihistoriasta. Oppilaat eivät tunteneet Tammelassa maalattujen Albert Edelfeltin maalauksia. Vain 25 % tiesi Kaukolanharju auringon laskun aikaan teoksen ja vain 5 % Veräjällä teoksen. Kotiseutukasvatus ja kulttuuriperintö sanat olivat vieraita oppilaille. 4–6 luokkien oppilaista vain 35 % tiesi kotiseutukasvatus sanan merkityksen. Lähes samalla tasolla (33 %) olivat 7–9 luokkien oppilaiden tietämys sanasta. Kulttuuriperintö sana tiedettiin vähän paremmin. 4–6 luokkien oppilaista merkityksen tiesivät puolet. Yläkouluikäisillä nuorilla vastaavaluku oli 47 %. Näitä kysymyksiä ei kysytty 1–3 luokkien oppilailta. (liite 10).

Avointen kysymyksien vastauksissa 1–3 luokkalaiset kertoivat mihin he veisivät uuden kaverin Tammelassa. Kysymykseen vastasi 122 oppilasta eli kaikki kyselyyn osallistuneet. Vain kuusi oppilasta (5 %) vastasi, että ei tiedä kohdetta. Eniten oppilaista (39 %) veisivät uuden ystävänsä Saaren kansanpuistoon. Seuraavaksi eniten 17 % vastaajista veisi ystävän Tammelan kirkkoon. Lähes yhtä paljon sai vastuksia Kaukolanharjun näkötorni (14 %). Tammelan uutta kirjastoa halusi mennä esittelemään ystävälleen 13 %. Mustialan kohteisiin museoon ja navettaan halusi mennä 9 % vastaajista. Loput 3 % koostuivat yksittäisistä kohteista.

Avoimina kysymyksinä kysyttiin 4–6 luokkien oppilailta mistä Tammela on tunnettu. Oppilaista 25 % ei osannut vastata kysymykseen. Oppilaista 21 % pitivät tunnettuina kohteina kansallispuistoja sekä luontoa ja kirkkoa (20 %). Saaren kansanpuistoa piti tunnettuna 3 % ja Hakkapeliittoja 2 %. Loput (29 %) olivat yksittäisiä kohteita.

Oppilaat veisivät ulkomaalaisen koululaisvieraan mieluiten Saaren kansanpuistoon (16 %). Oppilaista 15 % ei osannut nimetä mitään paikkaa Tammelasta mihin he olisivat menneet vieraan kanssa. Sekä kirkkoon että Mustialaan veisi oppilaan vierailulle 12,5 % vastanneista.

Oppilaista luontoon halusi mennä 9,5 %. Paikallisen kaupan tutustumiskohteeksi ilmoitti 10 % oppilaista. Loput 24 % koostuvat yksittäisistä kohteista. 4-6 luokkien oppilaista enemmän kuin puolet (59 %) kertoi, ettei tiedä tai ei muista mitä Tammelan historiasta on kerrottu koulussa. Ne oppilaat, jotka vastasivat kysymykseen, toivat esille kerrotuista kohteista kirkon ja härkätien. Viimeisenä kysyttiin oppilaiden mielipidettä mihin kulttuurikohteeseen hän menisi luokkansa kanssa oppitunneilla Tammelassa. Oppilaista 33 % ei tiennyt yhtään kulttuurikohdetta mihin oppilaat voisivat mennä. Kolme eniten toivottua kohdetta olivat Mustiala (14 %), Saaren kansanpuisto (10 %) ja Tammelan kirkko (7 %). Loput 36 % olivat yksittäisiä kohteita.

Yläkouluikäisten 7–9 lk oppilaiden avoimissa vastauksissa 20 % ei osannut nimetä mistä Tammela on tunnettu. Vastanneista oppilaista piti 17 % Tammelan kirkkoa, 12 % Mustialaa ja 11 % kansallispuistoja tunnettuina paikkoina Tammelassa. Hakkapeliittatapahtuma oli 9 % vastaajan mielestä tunnetuin tapahtuma Tammelassa. Loput 31 % olivat yksittäisiä vastauksia.

Nuorista 21 % veisi ulkomaalaisen vaihto-oppilaan Saaren kansanpuistoon. Vastaajista 15 % ei osannut kertoa, mihin he veisivät vaihto-oppilaan. Mustialaan veisi vaihto-oppilaan 13 % vastaajista. Koti, koulu, sauna tai frisbeegolf olivat seuraavina (14 %). Loput 37 % olivat yksittäisiä kohteita.

Yli 60 % nuorista ei tiedä tai ei muista mitä Tammelan historiasta on kerrottu koulussa. Eniten heidän mielestään on kerrottu sota-ajasta, vuoden 1918 tapahtumista ja evakkojen tuloista. Tätä mieltä oli 15 % vastaajista. Muista kohteista mainittiin kirkko, hakkapeliitat sekä koulut. Loput 25 % vastatuista olivat yksittäisiä kohteita.

Oppilaat toivovat pääsevänsä tutustumaan Mustialaan oppituntien aikana (18 %). Toiseksi eniten vastauksia sai Saaren kansanpuisto (12 %). Tähän kysymykseen ei osannut antaa vastausta 37 % kysymykseen vastanneista. Loput 33 % olivat yksittäisiä vastauksia kohteista.

5.2 Pilottiretkien havainnointi

Portaan Nahkurinverstaan esittely järjestettiin draaman keinoin Tammelan koulukeskuksen 1–2 luokkien ja 5 luokan oppilaille Nahkurinverstaan yrittäjäpariskunnan toimesta. Isäntä Kari Tikka oli muokannut alkuperäistä käsikirjoitusta enemmän omakseen. Emäntä Johanna Pelto-Huikko vastasi askarteluosuudesta. Portaan Nahkurinverstaas ei ollut aiemmin järjestänyt lasten opastuksia. Yrittäjät olivat laatineet käsikirjoituksen avulla kaksi erilaista opastusta. Toinen oli 1–2 luokkien oppilaille ja toinen 5-6 luokkalaisille.

Korteniemen perinnetilan aikamatka toteutettiin Tammelan koulukeskuksen 3–4 luokkien oppilaille yhdessä Metsähallituksen ylläpitämän Korteniemen perinnetilan henkilökunnan (kaksi henkilöä) sekä vapaaehtoisisten kotiseutulähettiläiden kanssa (kaksi henkilöä). Korteniemessä pääsi tutustumaan 1910-luvun metsänvartijatilan elämänmenoon. Tilalla hoidetaan perinteistä kulttuurimaisemaa vanhan ajan menetelmin.

Tammelan koulukeskuksen 1–5 luokkien pilottiretket Portaan Nahkurinverstaalle ja Korteniemen perinnetilalle tuottivat havainnointimateriaalia (liitteet 12-15). Havainnoinnissa tuli esille oppilaiden, opettajien ja oppaiden reaktiot arvioitaviin asioihin. Pilottiretkien

havainnoinneissa Portaan Nahkurinverstaalla tuli esille, että retkien oppilasryhmät olivat sopivan kokoisia tilaan nähden. Kaikki oppilaat osallistuivat opastukseen. 5-luokan ryhmässä kaikki eivät osallistuneet askarteluun niin aktiivisesti kuin 1–2 luokkien oppilaat. Draaman dialogi toimi ja tuloksena syntyi vuorovaikutusta oppilaiden kanssa. Se näkyi siinä, että oppilaat kysyivät oppailta lisäkysymyksiä. Nahkurinverstaalla toteutettiin käytännön läheinen työhönotto leikin keinoin 5-luokan oppilaille. Se oli hyvä toiminnallinen aloitus opastukselle. Samalla tavalla toiminnallisesti toteutettiin 1–2 luokkien opastuksen aloitus. Nahkuriverstaan opastuksessa huomasin oppilaiden kysyneen paljon asioita oppaalta ja tämä vastasi hyvin niihin. Se lisäsi oppilaiden ja oppaiden vuorovaikutusta. Korteniemen havainnoinneissa ryhmien opastus aloitettiin Korteniemen pihapiirissä ympyrässä. Oppilaat pukivat esiliinat tai liivit päälleen. Se oli hyvä toiminnallinen tapa siirtyä entisaikojen maatilan työtehtäviin. Neljässä toimintapisteessä oppilaat pääsivät itse osallistumaan konkreettisesti tekemiseen. Ohjaajat näyttivät mallia tai avustivat työssä. Toimintapisteessä oltiin aina 15 minuuttia. Se oli aika lyhyt aika, sillä myös siirtymiseen paikasta toiseen meni aikaa. Toiminta-aika olisi saanut olla pidempi. Mutta toisaalta joillakin oppilailla ei keskittymiskyky riittänyt tunnin mittaiseen ohjelmaan. Oppaat keskustelivat oppilaiden kanssa. Entisaikojen elämänmeno sai monet lapset innostumaan työtehtävistä, mikä näkyi iloisuutena ja keskusteluna. (liitteet 12-14).

Opettajia havainnoidessa huomasin heidän osallistuvan oppilaiden mukana toimintaan. Opettajat kannustivat oppilaita osallistumaan ohjelmaan. Opettajat auttoivat oppaita myös, sillä he ohjasivat ryhmää eteenpäin opastuksen edetessä. Opettajat avustivat oppilaita myös tehtävien tekemisessä. Erityisesti Nahkuriverstaan askarteluosuudessa tarvittiin apua.

Pilottiretkien oppaat sijoittuivat lapsiin nähden hyvin, jotta kaikki kuulivat opastuksen. Innostava kerronta ja keskustelu lasten kanssa lisäsi lasten aktiivisuutta. Oppaat rohkaisivat oppilaita tekemään entisaikojen tehtäviä. Kaikki oppaat puhuivat selkeästi ja ymmärrettävästi, ja he jaksoivat hyvin keskittyneesti opastaa lapsia kaikissa toimintapisteissä. Oppaat olivat hyvin pukeutuneita rooliinsa ja luonnehtivat omaa rooliaan, ilmeillä ja puheilla. Vapaaehtoisten kotiseutulähettiläiden toiminta oli hyvin luontevaa, lapset pitivät heidän luonnollisesta toiminnastaan. (liitteet 12-14).

5.3 Pilottiretkille osallistuneiden oppilaiden, opettajien ja koulunkäynnin ohjaajien kyselyt

Draamaopastuksen ja askartelun jälkeen osallistujia pyydettiin vastaamaan vapaaehtoisesti kyselyyn. Kyselyyn vastasi kyselyyn 52 oppilasta. Nahkurinverstaalla vieraili 88 oppilasta ja 11 aikuista. Aikuiset olivat opettajia ja koulunkäynnin ohjaajia. Korteniemen perinnetilalla

ohjelman jälkeen oppilaita pyydettiin myös vastaamaan vapaaehtoisesti kyselyyn. Oppilaista vastasi kyselyyn 23. Kortenien perinnetilalla vieraili 64 oppilasta ja 6 aikuista. Aikuiset olivat opettajia ja koulunkäynnin ohjaajia.

Pilottiretkien kyselyssä tuli esille, että oppilaista suurin osa olivat retkikohteissa ensimmäistä kertaa. Oppilaista 77 % ei ollut käynyt aiemmin kohteissa. Melkein kaikki osallistujista pitivät ohjelmasta kohteessa (94 %). Lapset pitivät Portaan Nahkuriverstaalla eniten askartelusta ja herra Mårdin etsinnästä, kun taas Korteniemessä he pitivät eniten pyykkäämisestä ja eläimistä. Ohjelman hyvä kokonaisuus tuli esille Kortenien vastauksissa. Lapsille ei kerrottu kyselyssä muista kohteista nimillä. Lapsista 89 % oli kiinnostunut menemään myös muihin kulttuurikohteisiin. Lapset vastasivat tähän kysymykseen avoimina vastauksina, joten heidän piti tietää kohteiden nimiä. Oppilailta kysyttiin mihin he halusivat tehdä retken. Vastauksista päätellen lapset eivät tiedä kovinkaan paljon retkikohteista, koska heistä 58 % eivät vastanneet lainkaan tai he olivat vastanneet, että eivät tiedä minne retket tulisi tehdä. Eniten lapset halusivat mennä Torronsuolle (10 %), Korteniemeen (8 %), Mustialaan (6 %) ja Saaren kansanpuistoon (4 %). Lisäksi oppilaat toivoivat retkiä Similän ratsutallille, Kaukolanharjun näkötornille, suolle ja Mustialan museoon (14 %).

Oppilaista 37 % oli sitä mieltä, että paikallishistoriasta kerrotaan koulussa. Kuitenkin melkein 52 % oli sitä mieltä, että koulussa ei kerrota paikallishistoriaa, sitä kerrotaan vähän tai välillä. Loput oppilaista (11 %) ei osannut vastata kysymykseen.

Pilottiretkille osallistuneille opettajille ja avustajille tehdyssä kyselyssä (liite 14) tuli esille, että kuusi kymmenestä tiesi pilottiretkikohteet. Opettajista ja koulunkäynnin ohjaajista kohteissa oli käynyt vain kolme kymmenestä. Opettajat kokivat Nahkuriverstaan opastukset todella hyvinä ja kestoiltaan sopivina. Heidän mielestään rooliopastus oli hyvä keino tuoda nahkurin töitä ja tehtäviä esille. Heidän mielestään oppilaat pitivät tarinasta ja etsimisestä. Askarteluhetkeä pidettiin myös hyvänä, koska siitä sai jotakin pientä muistoksi. Opettajat huomasivat, että paikan hämäryys pelotti joitakin, mutta pelon tunteesta selvittiin tutussa porukassa. Rooliopastusta pidettiin hyvänä, koska se sai lapset hyvin tempautumaan mukaan. Joku opettajista oli kirjoittanut avoimiin vastauksiin, että ohjelma oli tarkoitettu varhaiskasvatukseen, mutta se toimi myös ykkösillä. Opettajat havainnoivat, että oppilaat pitivät tehtailijaa esittävästä roolihenkilöstä ja hän eläytyi ja improvisoi omassa roolissaan oppilaiden kysymysten mukana. Korteniemessä opettajat pitivät oppilaiden pistetyöskentelystä pienemmissä ryhmissä. Opastukseen opettajat kaipasivat vielä lisää intoa! Opettajien havainnointien mukaan pyykkipiste taisi olla kaikkien suosikki opastuksineen kaikkineen. Opettajat kokivat, että ennen kaikkea oli hienoa, että oppilaat pääsivät itse tekemään ja kokeilemaan. Heidän

mielestään eri pisteet Korteniemessä olivat mielenkiintoisia ja ikätasoon sopivia. Tarinat, op-
paiden puvut ja eläytyminen rooliinsa loi oikeanlaisen tunnelman. Korteniemen aikamatka oli
hyvin suunniteltu. Se toimi hyvin kolmas- ja neljäsluokkalaisille.

Opettajat pitivät hienona ideana, kun opastuksen alussa lähdettiin etsimään tehtailija Mårdia.
Opettajat havaitsivat, että osa lapsista oli pettyneitä, koska Mårdia ei löytynytäkään. Erään
luokan opettaja oli tutkinut tietoja Mathias Ivar Mårdista ja oppilaat laskivat kuinka monta
vuotta, oli hänen kuolemastaan. Oppilaat olivat myös keskustelleet rooliopastuksesta ja siitä,
että osallistujat olivat osa "näytelmää". Mård heräsi siis eloon opastuksen aikana, vaikka he
eivät häntä nähneetkään. Erään opettajan mielestä ryhmän vierailu osui hyvään ajankoh-
taan, sillä luokalla oli harjoiteltu näyttelemistä ja esiintymistä. Tämän rooliopastuksen jälkeen
oppilaat ymmärsivät sen, kuinka aikuinen mies voi esittää nahkuria. 1–2 luokkien oppilaat
saivat karkin, kun he tulivat sisään verstaalle etsinnän jälkeen. Opettajien mielestä palkinnon
(karkin) voisi jättää esityksen loppuun, koska osa oppilaista koki, että tehtävä oli vielä kes-
ken. Heidän mielestään oli tekemistä ja historiaa sopivina annoksina. Oppilaat olivat kiinnos-
tuneita sisällöstä. Osa opettajista kaipasi lisää kerrottavaa lapsille. Hyvänä he pitivät oppaan
omaa innostusta, mikä tarttui myös oppilaisiin. Aikaa toivottiin vielä loppuun vapaalle kierte-
lylle. Opettajien mielestä Korteniemessä oppilaat lähtivät tekemään ja kokeilemaan innolla
pisteiden asioita. He jaksoivat myös kuunnella oppaiden kertomaa.

Opettajilta ja muulta henkilökunnalta kysyttiin, kuinka he voisivat lähteä kulttuuriperintöret-
kille vuoden aikana. Vastauksen oli antanut vain 8 opettajaa ja muuhun henkilökuntaan kuu-
luvaa, joista viisi ehdotti käyntejä 1–2 kertaa vuodessa. Kolme vastaajaa ehdotti 3–5 kertaa
vuodessa. Opettajat kokivat pääasiallisena esteenä rahan ja ajan. Osa opettajista epäili myös
oppilaiden mielenkiinnon riittävyttä, jos retkiä olisi usein. Opettajat arvioivat, että retkien
toteutumiselle ei ole mitään esteitä, jos kulut saadaan katettua. Haasteellisena he pitivät
myös aikataulujen sovittamista lukujärjestyksiin. He pohtivat usein vastauksissaan, kuka
maksaa kyydit kulttuuriperintökohteisiin.

Opettajien mielestä Tammelan kulttuuriperintö tulee esille eri oppiaineissa, mutta ei kovin
suuresti. Tammelan kulttuurikohteista kyllä puhutaan koulussa. Paikallisuus näkyy ympäristö-
opin, uskonnon, äidinkielen sekä historian opetussuunnitelmissa. Kulttuuriperintö sopii opet-
tajien mielestä hyvin 5.–6.-luokkalaisten opetussuunnitelmaan, koska 5. luokalla alkaa histo-
rian opetus ja siinä on paljon yhteyttä paikallishistoriaan.

Opettajat uskovat käyntien lisääntyvän, sillä retkisuunnitelmat ja oheistehtävät on helppo yh-
distää ja liittää jo opittuun tai opeteltavaan asiaan. Opettajien mielestä tämä antaa todella

hyvän pohjan oppilaalle moneen asiaan. Opettajien mukaan osa oppilaista toivoi vierailua kohteeseen jo uudestaan tai aikoi pyytää kesällä vanhempia lähtemään mukaan. Opettajat arvioivat, että säännöllinen vierailu kohteisiin lisää myös lasten Tammelan paikallistunte-
musta. Opettajat arvioivat, että valmiit materiaalit sekä innostava, valmista ja toiminnallinen ohjelma kohteessa helpottavat vierailujen suunnittelua ja käynnin toteuttamista.

5.4 Pilottiretkien kulttuuriperintökohteiden oppaiden haastattelut

Metsähallituksen Korteniemen perinnetilan emäntä Outileena Uotilan mielestä uutena toimintamuotona otettu aikamatkaohjelma sujui hyvin. Hän piti erityisen tärkeänä, että kotiseutulä-
hettiläät tulivat apuun ohjelman toteuttamiseen. Korteniemi ei olisi pystynyt toteuttamaan neljää toimintapistettä ilman vapaaehtoisia. Uotilan oma toimintapiste oli Korteniemen tu-
vassa. Hän opetti lapsia kehräämään. Lapset olivat innostuneita ja kaikki jaksoivat kokeilla kehräystä. Metsähallituksen toinen ohjaaja opetti vanhoja perinneleikkejä pihapiirissä. (Uotila 2021).

Vapaaehtoinen Maria Nevalainen opetti pyykkäystä saunalla ja vapaaehtoinen Pentti Nummi opetti nikkarointia. Lapset pääsivät pesemään pyykkiä sekä nikkaroimaan pikku hiiren.

Korteniemeen on kehitetty myös muita uusia ohjelmia. Varhaiskasvatukselle on suunniteltu oma ohjelma, missä lapset etsivät esineitä maatilalta. Esineet ovat kuvattu kartassa, jonka avulla lapset saavat vihjeitä esineiden sijainnista. Korteniemeen tulee myös aikamatkan li-
säksi metsänvartijan kierros, missä opitaan metsänvartijan työstä ja metsänhoidon histori-
asta.

Portaan Nahkuriverstaan Kari Tikka ja Johanna Pelto-Huikko lähtivät mukaan kulttuuripalve-
luiden kulttuuriperintötyön esiselvitykseen, mihin kuului Saara Heikkilän draamaopastuksen
suunnitelma Nahkuriverstaan opastuksiin. Yrittäjäpariskunta piti suunnitelmaa hyvänä pohja-
suunnitelmana, mutta ei kokenut sitä omakseen. Heidän mielestään käsikirjoitus tuntui han-
kalalta, koska siihen oli kerätty liikaa asioita. Kari Tikka päätti tiivistää opastusta ja keskittää
opastuksen koskemaan vain nahkurinverstasta. Pohjasuunnitelmassa oli nostettu asioita
myös kylän historiasta, mutta heidän mielestään liaksi. Nahkuriverstaan emäntä, Johanna
Pelto-Huikko, ohjasi oppilaita opastuksen lopussa olevassa avaimenperäaskartelussa. Hänellä
ei ollut draamassa osuutta. Hänen mielestään askartelu onnistui hyvin. Heillä oli selkeä työn-
jako. Molemmat kokivat onnistuneensa ja antoivat ohjeet selkeästi.

Kari Tikan ja Johanna Pelto-Huikon ajatuksissa on kehittää edelleen opastuksia. Heille paras ajankohta koululaisten opastuksille olisi huhtikuun lopussa ja toukokuun alussa. He toivovat, että saisivat uusia ryhmiä opastettavaksi, jotta heille syntyisi rutiinia opastuksiin. Heidän mielestään opettajille olisi hyvä saada ohjeet ennen opastuksia, jotta he tietävät mitä odottaa ja miten voivat tukea oppilaita kierroksella. Varhaiskasvatukselle he suunnittelevat valokuva-suunnistusta Korteniemen tapaan. (Pelto-Huikko; Tikka 2021).

6. AINEISTON ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusaineistossa tuli selvästi esille, että Tammelan peruskoulun 1–9 lk oppilaat ovat käyneet tutustumassa Tammelan kulttuuriperintökohteisiin hyvin vähän tai eivät olleenkaan. Pilottiretkille osallistuneista oppilaista 77 % eivät tunteneet kunnan kulttuuriperintökohteita.

Tammelan kulttuuriperintökohteet olivat vieraita myös pilottiretkille osallistuneille opettajille ja koulunkäynnin ohjaajille, 70 % vastanneista ei tuntenut kulttuuriperintökohteita.

Parhaiten kunnan kulttuuriperintökohteista oppilaat tunsivat Tammelan kirkon, Saaren kansanpuiston ja Mustialan. Vaikka Mustiala oli tuttu useimmalle oppilaalle, niin kuitenkin Mustialan museo ei ollut tuttu kohde. Vain 50 % oppilaista oli tutustunut museoon. Kunnan kulttuuripalveluiden omana museona toimiva Tannisen museo oli lähes tuntematon, sillä vain 16 % oli käynyt museossa. Kauokolanharjun näkötorni tunnettiin hieman paremmin. Vaikka Saaren kansanpuistossa sijaitsevat Tannisen museo ja Kauokolanharjun näkötorni olivat lähes tuntemattomia kohteita, niin kansanpuisto tunnettiin oppilaiden keskuudessa (95 %). Samoin Liesjärven kansallispuisto tunnettiin oppilaiden keskuudessa (65 %), mutta alueella sijaitseva Korteniemen perinnetila oli lähes tuntematon. Sen tunti vain 25 % vastaajista. Oppilaat eivät myöskään tunteneet Portaan kylällä sijaitsevaa Nahkuriverstaasta. Oppilaita vain 25 % oli vierailut siellä.

Kysymyksissä Tammelan kulttuuriperinnön tietämyksestä tuli esille, että oppilaat tiesivät taidemaalari Albert Edelfeltin, mutta hänen kaksi tunnetuinta Tammelassa maalattua teosta olivat tuntemattomia oppilaille. Oppilaat tiesivät huonosti, mitä tarkoitetaan kulttuuriperinnöllä tai kotiseutukasvatuksella. Oppilaista 66 % ei tiennyt mitä kotiseutukasvatuksella tarkoitetaan. Kulttuuriperintö sanan tiesi paremmin 4–6 luokkalaiset kuin 7–9 luokat.

Avoimissa kysymyksissä tuli esille myös oppilaiden tietämättömyys kulttuuriperintökohteista ja ylipäättään kohteista, missä voisi vierailla tai viedä vieraita tutustumaan. Peruskoulun 4–6 ja 7–9 luokkien oppilaista yli 20 % ei pystynyt nimeämään ainuttakaan paikkaa Tammelasta,

minne he veisivät ulkomaalaisen vaihto-oppilaan. Kun oppilailta kysyttiin mihin kulttuurikohteeseen he haluisivat mennä oppitunneilla, niin 35 % oppilaista ei osannut mainita mitään kohdetta. 4–6 luokkien ja 7–9 luokkien oppilaista 60 % ei tiennyt tai ei muistanut mitä koulussa oli kerrottu Tammelan historiasta. Alakoulun oppilaat mainitsevat, että koulussa on kerrottu kirkon historiasta ja härkätien historiasta. Yläkouluikäisille oli taas puhuttu, sota-ajasta, vuoden 1918 tapahtumista ja Karjalan evakkojen tulosta. Vastauksissa näkyy erityisesti vuonna 2018 järjestettyjen teemavuoden 1918 opastusten järjestäminen koululaisille.

Retkille osallistuneista oppilaista 37 % kertoi, että heille kerrotaan paikallishistoriasta. Lähes 60 % on sitä mieltä, että koulussa ei kerrota paikallishistoriasta. Oppilaille tunnetut kohteet tulivat myös esille avoimissa kysymyksissä. 1–3- luokkalaiset veisivät uuden kaverin tutustumaan Saaren Kansanpuistoon, kirkkoon, Kaukolanharjun näkötornille ja kirjastoon. Isommilla koululaisilla näiden kohteiden lisäksi olivat vielä Mustiala ja kansallispuistot. Tammelan kunta markkinoi itseään kahden kansallispuiston kotina. Kunnan vahvana brändinä pidetään kansallispuistoja. Todellisuudessa Tammelan koululaista vain harvat ovat käyneet kansallispuistossa.

Osa oppilaista tuntee nimeltä vain vähän kohteita. Lapset ja nuoret tunsivat pääasiassa kirkon, Saaren kansanpuiston ja Mustialan, mutta eivät välttämättä tiedä alueen tai paikan historiaa. Kunnan kulttuurikohteista ei kerrota tarpeeksi lapsille ja nuorille. 1-9 lk oppilaiden vastauksissa yli 60 % ei tiedä tai ei muista mitä paikallishistoriasta on kerrottu. Oppilaiden vastaukset ovat ristiriidassa opettajien ja koulunkäynnin ohjaajien vastusten kanssa. Opettajat kertoivat, että Tammelan kulttuurikohteista puhutaan koulussa. Heidän mielestään koulussa tuodaan kulttuuriperintöä esille eri oppiaineissa mm. ympäristöopin, äidinkielen sekä historian opetuksessa. Miksi oppilaat eivät tiedä kohteita tai paikallishistoriaa, jos heille opettajien mielestä sitä kerrotaan.

Suurin osa opettajista ja koulunkäynnin ohjaajista ei näe paikallista kulttuuriperintöä kovin merkittävänä. Osa opettajista ehdotti, että kulttuuriperintökasvatusta olisi vasta 5–6 lk oppilaille, koska juuri heillä alkaa silloin opetussuunnitelmassa historian opetus. Jotkut opettajat olivat sitä mieltä, että muissakin oppiaineissa on paljon yhteyksiä paikallishistoriaan. Heidän mielestään kulttuuriperintöä voi hyödyntää kaikissa oppiaineissa. Osa opettajista ja koulunkäynnin ohjaajista ei osannut vastata lainkaan kysymykseen. Vastauksista voidaan päätellä, että opettajien paikallishistorian ja kohteiden tuntemus on vähäistä ja he tarvitsevat lisätietoa kotiseutuopetukseen. Opettajat eivät tiedä, mitä kulttuuriperintökasvatus on ja miksi sen tulisi olla osana koulujen kulttuurikasvatusta.

Pilottiretkille osallistuneista oppilaista 89 % oli kiinnostunut menemään uudelleen retkille kulttuuriperintökohteisiin. Pilottiretkien ohjelmaan tyytyväisiä olivat niin opettajat kuin oppilaat. Erityisesti he olivat tyytyväisiä toiminnallisiin menetelmiin, millä tavoin pilottiretkien mu-seokohteet esiteltiin. Opettajat ja koulunkäynnin ohjaajat pitivät ohjelmaa juuri sopivan mit-taisena ja sisältöjä monipuolisena. Historiaa tuotiin esille sopivina annoksina. Koulun henkilö-kunta huomasi myös, kuinka oppaan innostus asiasta tarttui myös oppilaisiin. Toiminnalliset menetelmät sopivat hyvin kulttuuriperintökasvatukseen, sillä usein kohteissa pääsee itse ko-kemaan asioita. Myös oppailla on suuri merkitys kohteen kiinnostavuudessa. Opas seurasi aktiivisesti oppilaiden reaktioita ja oli valmis muokkaamaan opastusta sen mukaan. Pilottiret-ket osoittivat, että toiminnalliset menetelmät tuovat kiinnostavasti historiaa esille oppilaille. Ennen kaikkea, jos oppilaat pääsevät itse tekemään jotain konkreettista opastuksen aikana. Draamaopastus ja Aikamatka menetelmät olivat hyviä esimerkkejä toiminnallisista toteutuk-sista. Vierailuissa tulee huomioida myös, että koulut varaavat tarpeeksi aikaa myös vapaa-seen tutustumiseen, eikä ohjelma ole laadittu liian tiukaksi.

Koulujen kulttuurikasvatukseen liittyvä kulttuuriperintökasvatus ei onnistu vain koulun re-sursseilla, vaan tarvitaan yhteistyötä, jotta retket uusiin oppimisympäristöihin voidaan toteut-taa. Tarvitaan lisää taloudellisia resursseja, jotta kulttuuriperintökasvatusta voidaan toteut-taa. Taloudellisia resursseja pitää etsiä eri tahojen avustuksista ja koulujen vanhempainyh-distyksiltä. Tammelan kunnassa on viisi alakoulua ja yksi yläkoulu. Teuron koululta on 40 km matka kauimpaan kulttuuriperintökohteeseen, Kortenien perinnetilalle. Koulu tarvitsee kuljetusta kaikkiin suunniteltuihin kohteisiin. Sama koskee myös Riihivalkaman koulun oppi-laita. Ainoastaan Portaana, Myllykylän ja Koulukeskuksen oppilaat voivat siirtyä kävellen tai pyörällä osaan kulttuuriperintökohteista. Kuljetuskustannukset ovat yksi opettajien huolen aihe, mikä heidän mielestään estää retkien toteutumisen. Opettajien ja koulunkäynnin ohjaa-jien mielestä ei ole mitään esteitä retkien toteutukselle, jos kulut saadaan katettua. Kuitenkin monien opettajien vastauksissa retkien toteutusta pidettiin haasteellisena aikataulullisena asiana. Vievätkö retket liiksi aikaa muusta opetuksesta vai miksi niitä pidetään selvästi ope-tussuunnitelman kulttuurikasvatuksen ulkopuolisena asiana. Kulttuuriperintökasvatusta ei nähty jatkumona varhaiskasvatuksesta perusopetukseen, vaan kulttuuriperintökasvatusta esitettiin tuotavan esille vasta historian opetuksen yhteydessä 5 luokasta lähtien. Opettajien ja koulunkäynnin ohjaajien kyselyssä heille kerrottiin, että Tammelan kunta suunnittelee ret-kisuunnitelmien ja oheismateriaalin tekemistä kulttuuriperintökohteista, jotta olisi helpompi toteuttaa vierailuja kohteisiin. Opettajien mielestä suunnitelmaa pidettiin erittäin hyvänä. Heidän mielestään tulevaisuudessa käynnit kulttuuriperintökohteissa lisääntyvät, mikäli

oheismateriaalia pystytään liittämään opetettavaan asiaan. Säännölliset vierailut kohteissa varmasti lisäävät lasten paikallistuntemusta.

7. KULTTUURIPERINTÖKASVATUKSEN KEHITTÄMISEN SUUNNITELMA

Kulttuuriperintökasvatuksen kehittämisen suunnitelmassa tuodaan esille tavoitteet ja keinot, millä lasten ja nuorten kotiseututietämystä voidaan lisätä. Kehittämissuunnitelman keskiössä on koulujen kanssa tehtävä yhteistyö. Päivi Venäläinen on tutkimuksessaan tuonut esille, että koulun vahvuudet ovat oppilaan tuntemuksessa ja pedagogisessa osaamisessa. Koulu tarvitsee opetuksen tueksi aitoja kulttuuriympäristöjä. (Venäläinen 2008,98).

Kulttuuriperintökasvatuksella tuetaan lasten ja nuorten kulttuuri-identiteetin tasapainoista kehittymistä. Kunnan tavoitteena on antaa kaikille lapsille ja nuorille mahdollisuus tuntea itsensä osalliseksi ympäröivästä kulttuurista, paikallisista voimavaroista ja mahdollisuuksista. Oman kulttuuriperinnön tunteminen ja kulttuuri-identiteetin hahmottaminen parantavat itsetuntemusta ja itsetuntoa. (Opetushallitus, 2021).

Kehittämistyössä tähdätään kulttuurikasvatuksen ja erityisesti kulttuuriperintökasvatuksen lisäämiseen Tammelan kouluissa. Kehittämistyö on tarpeellinen siksi, että oppilaiden ja opettajien kulttuuriperintötuntemus Tammelassa on vähäistä. Vähäiset vierailut kulttuuriperintökohteissa sekä luontokohteissa tulivat esille oppilaiden ja myös opettajien vastauksissa. Oppilaat eivät tunteneet nimeltä kulttuuriperintökohteita tai tunsivat vain vähän tutustumiskohteita Tammelassa. Enemmistö oppilaista ei osannut myöskään kertoa mitä heille oli koulussa kerrottu paikkakunnan historiasta. Osa oppilaista tuntee nimeltä hieman tutustumiskohteita, mutta eivät välttämättä tiedä alueen tai kohteen historiaa. Paikkakunnan kulttuuriperintöä ei tuoda esille tarpeeksi lapsille ja nuorille.

Jotta kunnan kulttuuripalvelut toimisivat kuntien kulttuurilain mukaisesti, kunnan tulisi järjestää paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa. (laki kuntien kulttuuritoiminnasta 2019). Kehittämistyötä tulisi tehdä ennen kaikkea kouluissa, jotta mahdollisimman moni lapsi ja nuori saisi osakseen kulttuuriperintökasvatusta. Janne Vilkun mielestä kotiseututyö tulisi juurruttaa osaksi ihmisten arkea. Tämä onnistuu Vilkun mielestä tuomalla kulttuuriperintökasvatus osaksi perusopetusta. (Vilkuna ym.2015a, 31).

Jotta kulttuuriperintökohteita voidaan esitellä lapsia ja nuoria kiinnostavalla tavalla, pitää ensin tutkia mitkä menetelmät tuntuvat parhailta. Tammelan pilottiretkissä keväällä 2021 valittiin toiminnallisuus ja luovat tavat tavoiksi toteuttaa lasten opastuksia. Kahdessa kulttuuriperintökohteessa toteutuneissa draamaopastuksessa ja aikamatka menetelmässä, lapset pääsivät tutustumaan kohteiden historiaan osallistavalla tavalla. Lapset olivat innostuneita ja osallistuivat aktiivisesti ohjelmaan. Myös opettajat pitivät draamaopastuksesta ja aikamatka ohjelmasta. Tammelan kunnan kulttuuripalvelujen kehittämistyön tuloksena on tehty kunnassa sijaitsevaan kuuteen kulttuuriperintökohteeseen toiminnalliset retkiohjelmat (liite 16), joita koulut lähtivät toteuttamaan jo keväällä 2022. Ohjelmat ovat suunniteltu sisällöltään erikseen eri-ikäisille. Alakoululaisille Mustialassa tarjotaan Mustialan väkeä -pelikortit, minkä avulla tutustutaan entisaikojen Mustialan kouluyhteisön ammatteihin ja samalla alueen kulttuuriympäristöön. Yläkoululaiset pääsevät agronomipäivässä lukujärjestyksen avulla tutustumaan oppiaineisiin museossa. Kirkon historiaa kerrotaan lukkarin draamaopastuksessa sekä taidehistorian kautta teemalla kuva-arvoitukset. R.W. Ekmanin maalaus ja museoesineiden kaksoiskappaleet opastavat alakoululaisia elämän menoon 1800-luvulle. Yläkoululaiset perehtyvät Taninisen museossa matkasta kehdestä ruumislaudalle. Kaukolanharjun näkötorilla tutustutaan maiseman ihailun historiaan sekä päästään Edelfeltin draamaopastuksessa tutustumaan Saaren kartanon vävyyn. Näkötorni toimi sota-aikana lottien ilmahälytystornina, siihen liittyen yläkouluikäiset pääsevät kokeilemaan vanhoja jumppaliikkeitä ja muonituslotan tehtäviä. Pilottiretkillä tutuksi tulleet draamaopastukset jatkavat Nahkurinverstaalla. Korteniemen perinnetilalla alakouluikäiset pääsevät tutustumaan Aikamatka ohjelmaan ja isommat koululaiset metsänvartijakierrokseen Ahonnokan luontopolulla.

Opettajilla on mahdollisuus tutustua ohjelmien sisältöihin kunnan Teams-alustan kautta. Osa ohjelmista ovat opettajien itsensä toteutettavissa ja osaan ohjelmiin tarvitaan opas. Oppaiden varaukset tehdään kulttuuripalveluiden kautta tai suoraan kohteista. Retkien jälkeen keväisin ja syksyisin pyydetään palaute opettajilta retkien sisällöistä. Retkien sisältöjä kehitetään jatkuvasti ja tarvittaessa lisätään luontokohteita mukaan kuuden kulttuuriperintökohteen lisäksi.

Kulttuuriperintökohteisiin suunnitellut retket sisällytetään kunnan kulttuurikasvatuksen vuosikelloon. Retkiä tullaan järjestämään jatkossa huhti-toukokuussa ja elo-syyskuussa. Sisällöistä keskustellaan vuosittain koulunjohtajien kokouksessa, mikä päättää kulttuurikasvatuksen sisällöistä kunnan kouluissa.

Kunnassa on paljon hienoja oppimisympäristöjä kulttuuriperinnön opiskeluun, mutta koulut eivät osaa hyödyntää kohteita. Kohteiden mahdollisuudet ja sisällöt ovat jääneet huomiotta

myös vähäisen tiedottamisen vuoksi. Kohteet kaipaavat tiedotussuunnitelmaa, missä avataan kohteiden mahdollisuuksia oppilaille ja opettajille. Opettajien koulutusta kulttuuriperintökasvatuksesta lisätään. Tavoitteena on jakaa tietoa myös kulttuuriperinnön ja kotiseutuperinnön sisällöistä valtakunnallisesti. Maaliskuussa ja elokuussa tullaan vuosittain järjestämään varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opettajille infotilaisuus, missä kerrotaan kulttuuriperintöohjelmista ja niiden sisällöistä. Koulutukset tapahtuvat ennen ja jälkeen varsinaisen koulupäivän. Koulutuksissa kerrotaan kouluille tarjottavista kulttuuriperintöretkien sisällöistä sekä muista kulttuuriperintökasvatusta tukevista mahdollisuuksista. Kouluja tuetaan myös vuoden 2016 opetussuunnitelman esimerkin mukaisesti lähtemään rohkeasti etsimään uusia oppimisympäristöjä kulttuuriperintökohteista. Uusia oppimisympäristöjä voisivat olla myös tulevaisuudessa kunnan kaksi kansallispuistoa, jotka nousivat esille oppilaiden mukaan Tammelan tunnettuina kohteina. Kuitenkin suurin osa oppilaista ei ollut käynyt kansallispuistoissa.

Kunnan kulttuuriperintökohteiden tiedotusta lisätään Tammelan kunnan verkkosivuilla. Jokaisesta kohteesta tehdään oma sivu, missä tuodaan valokuvien esille kohteiden historiaa. Tämän toivotaan lisäävän myös naapurikuntien koulujen kiinnostusta kulttuuriperintökohteisiin.

8. KEHITTÄMISTYÖN PÄÄTÄNTÖ

Kulttuuriperintökasvatuksen kehittämissuunnitelmassa tuotiin esille Tammelan kunnan tavoitteet ja keinot lisätä kulttuuriperintökasvatusta osana koulujen kulttuurikasvatusta.

Tammelan kunnan kulttuuripalveluiden kulttuuriperintökasvatuksen kehittämissuunnitelma on aloitettu jo vuonna 2020, aloittamalla yhteistyö neljän kunnassa toimivan kulttuuriperintökohteen kanssa. Vuonna 2021 pilottiretkien hyvien kokemusten jälkeen laadittiin toiminnalliset retkiohjelmat kaikkiin kuuteen kulttuuriperintökohteeseen.

Keväällä 2022 kulttuuriperintökasvatus kirjattiin osaksi Tammelan kunnan kulttuurikasvatusta. Samalla kulttuuriperintöretket lisättiin kulttuurikasvatuksen vuosikelloon.

Opettajille järjestettiin kulttuuriperintökasvatukseen liittyvä infotilaisuuteen 23.3.2022, mihin osallistui yli 60 opettajaa perusopetuksesta ja varhaiskasvatuksesta. Aamulla, sekä iltapäivällä pidetyissä tilaisuuksissa kerrottiin ohjelmapakettien pedagogisista mahdollisuuksista.

Toiminnalliset retkiohjelmat otettiin käyttöön laajemmin huhti-toukokuussa 2022. Kaikissa kohteissa vieraili eri-ikäisiä lapsia ja nuoria. Kaikille kouluille tarjottiin mahdollisuutta maksuttomiin kuljetuksiin. Kuljetuskustannukset saatiin Tammelan kunnalle osoitetusta

Kulttuuriyhdistys Kuvion lastenkulttuuriin määrärahasta. Retkille osallistuneille opettajille tehdään kysely kesäkuun alussa, missä he voivat arvioida kulttuuriperintökohteiden ohjelmaa ja sen toteutusta. Kyselyn tarkoituksena on kehittää tehtyjä ohjelmapaketteja niin, että ne palvelevat jatkossa parhaiten koulujen tarpeita.

Tammelan kunnan sivistystoimenjohtaja Pekka Lintonen arvioi opinnäytetyöstäni seuraavaa; kulttuurikasvatussuunnitelma perustuu Opetushallituksen laatimiin valtakunnallisiin opetussuunnitelman perusteisiin. Opetussuunnitelmassa se nähdään opetussuunnitelmaa täydentävänä suunnitelmana. Pakallisesti kulttuurikasvatus ja kulttuurikasvatussuunnitelman toteuttaminen puolestaan nähdään seikkana, joka takaa kaikille lapsille ja nuorille mahdollisuuden tutustua oman asuinpaikan kulttuuriperintöön ja taiteeseen. Se on merkittävä myös siinä mielessä, että perusopetuksessa taideaineiden opetusmäärät ovat kaikista oppiaineista pienimmät. Ainoat opetettavat taidekasvatuksen oppiaineet ovat kuvataide ja musiikki.

Tammelassa kulttuurikasvatussuunnitelman laadinta on varsin uusi toimintatapa. Pitkää kokemusta sen tuomista hyödyistä ei vielä ole ehditty saamaan. Ensireaktiot, niin perusopetuksessa kuin varhaiskasvatuksessa, ovat olleet kuitenkin erittäin myönteiset. Kokemusten on todettu olevan lapsille ja nuorille todella avartavia. Muun muassa kotiseudun kulttuuriperintökohteet ovat auenneet heille aivan eri tavoin kuin aikaisemmin. Tärkeää on ollut myös se, että kulttuurikasvatussuunnitelman myötä on voitu hyödyntää koulun ulkopuolisia toimijoita. Yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa onkin yksi tärkeimmistä opetusta edistävästä tekijöistä taideaineissa.

Opinnäytetyössäni kehitettiin Tammelan kulttuuriperintökasvatusta osana koulujen kulttuurikasvatusta. Mielestäni kehittämissuunnitelmassa esille tuodut toimenpiteet ovat jalkautuneet jo hyvin koulujen arjessa. Pedagogiset ohjelmapaketit kulttuuriperintökohteista ovat tulleet tutuiksi opettajille maaliskuisen infotilaisuuden kautta sekä kulttuuriperintökasvatuksen Teams-kansion kautta. Koulut ovat lähteneet tutustumaan uusiin oppimisympäristöihin, kulttuuriperintökohteisiin jo kiitettävästi. Kesällä 2022 saadaan vielä opettajien palautteet kohteiden ohjelmapaketeista, joten jo syksyn kulttuurikasvatukseen saadaan näin lisätietoa kehittämiskohteista.

Opinnäytetyössäni keskityin tutkimustehtävässä pitkälti oppilaiden kuulemiseen kyselyiden kautta. Kotiseutukyselyllä sekä pilottiretkien havainnoilla ja kyselyillä saatiin paljon tietoa lasten ja nuorten kotiseututietoudesta Tammelassa. Tutkimuksen edetessä jäin kaipaamaan erityisesti laajempaa tutkimusta opettajien kotiseudun tuntemuksesta sekä

kulttuuriperintökasvatuksen opetussisällöistä. Pilottiretkille osallistuneiden opettajien kyselystä sain paljon aineistoa, mutta laajempi opettajille osoitettu kysely olisi ollut hyödyksi tutkimustyössä.

LÄHTEET

- Forssan seudun opetussuunnitelma 2016. <https://peda.net/forssa/ops2016>. Viitattu 31.5.2022
- Helsingin kaupunki, 2021. Helsingin kaupungin Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan ylläpitämä ja opetus- ja kulttuuriministeriön tukema verkkopalvelu. Viitattu 31.5.2022. <https://kultus.fi/cms-page/kulttuurikasvatus/kulttuurikasvatuksen-kasitteita>
- Hytönen Eeva, 2014. Jaettuja elämyksiä ja taiteellista työtä– taidemuseo-oppaiden kokemuksia hyvästä opastamisesta. Taiteen maisterin tutkinnon opinnäytetyö. Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma. Taiteen laitos. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
- Härö, Mikko 2015. Teoksessa Salmela, U. & Matikka, H. & Latvala, P. & Kauppi, P. 2015: Kohti kestävästä kulttuuriperintötyötä. Taustaselvitys Faron yleissopimuksen voimaansaattamiseksi Suomessa. Helsinki. Museovirasto, Kotiseutuliitto & Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 31.10.2021. <https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/kohti-kestavaa-kulttuuriperintotyota.pdf>
- Kaitavuori, Kaija & Wahlbeck, Johanna 2009. ”Opastamisen monia muotoja”, teoksessa Kaija Kaitavuori, Marjatta Levanto, Nanne Raivio, Päivi Venäläinen ja Johanna Wahlbeck (toim.), Pedafooni 2 A – Opastamisen nykypäivää. Pedafooni -julkaisu. Helsinki. Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry.
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina 2021. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Kallio, Kalle (toim.) 2004. Museo oppimisympäristönä. Suomen museoliiton julkaisuja 54. Helsinki
- Karppinen, Seppo. J. A. 2007. Elämyksestä kokemukseen ja oppimiseen. Teoksessa Timo Latomaa & Seppo J.A. Karppinen (toim.) Seikkailun elämyksiä I. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Tampere.
- Kestävän kehityksen kasvatuksen ontologia 2021. Finto- suomalainen asiasanasto ja ontologiapalvelu. Viitattu 31.10.2021. <https://finto.fi/keko/fi/page/p183>
- Laine, Marjo 2016. Miten kulttuuriperintökasvatus näkyy opetussuunnitelmissa. Kulttuuriperintökasvatuksen seura. Viitattu 30.11.2021. <https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/miten-kulttuuriperintokasvatus-nakyy-opetussuunnitelmissa/>
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019

Lappalainen, Päivi 2005. Museossa oppiminen. Koulun ja museon yhteistyö luokanopettajien, oppilaiden ja museotyöntekijöiden kokemana. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradututkielma.

Lilja, Kimmo 2004. Turun peruskoululaiset pääsevät Kulttuuripolulle. Turun Sanomat 16.9.2004. Viitattu 31.10.2021. <https://www.ts.fi/kulttuuri/1073993737>

Malmisalo-Lensu, A.-M. & Mäkinen, M. 2007. Museo oppimisen paikkana. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy, 295–318.

Museoliitto 2021. Opi museossa viikko. Viitattu 31.5.2022. <https://www.museoliitto.fi/opi-museossaviikko>

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. viirattu 1.4.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto BARK 2012. Matkalla ajassa – menetelmäopas kulttuuri-perinnöstä ja aikamatkoista. Julkaisu 75.

Rautalammin kunta 2016. Kulttuurikasvatussuunnitelma. viitattu 1.4.2022. <https://www.rautalampi.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kulttuuripalvelut/kulttuurikasvatussuunnitelma/>

Ritanen, Pirkko 2021. Kokemuksia kulttuurikasvatussuunnitelmista osana koulun arkea. Lasten kulttuurikeskusten liitto. Kulttuurikasvatussuunnitelmien webinaari 10.11.2021. Viitattu 1.4.2022. <https://kzfaq.info/get/kulttuurikasvatussuunnitelmat-webinaari-10-11-2021/j5-bnLqpu9alhps.html>

Suomen Kotiseutuliitto 2014. Kotiseutukasvatuksen määritelmä. viitattu 31.5.2022. <https://kotiseutuliitto.fi/wp-content/uploads/2018/03/KOTISEUTUKASVATUS-maaritelma.pdf>

Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto 2021. viitattu 31.5.2022. <https://lastenkulttuuri.fi/lastenkulttuuri/kulttuurikasvatussuunnitelma/>

Tammelan kunta 2021. Tammelan kunnan nähtävyydet. Viitattu 30.11.2021. <https://www.tammela.fi/kulttuuri-vapaa-aika-ja-liikunta/kulttuuri-ja-matkailupalvelut/nahtavyudet>

Tietoarkisto. Viitattu 31.5.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/kyselylomake/laatiminen/>

Tuomi Jouni ja Sarajärvi Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkuna, Janne 2015a. Teoksessa Salmela, U. & Matikka, H. & Latvala, P. & Kauppi, P. 2015: Kohti kestäväää kulttuuriperintötyötä. Taustaselvitys Faron yleissopimuksen voimaansaatmiseksi Suomessa. Helsinki: Museovirasto, Kotiseutuliitto & Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 31.5.2022.<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/kohti-kestavaa-kulttuuriperintotyota.pdf>

Vilkuna, Janne 2015b. Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön rajapintoja ja määrittelyä. Teoksessa: Kanerva, Anna & Mitchell, Ritva (toim.) Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti Cupore. Helsinki

Venäläinen, Päivi 2008. Kulttuuriperintö ja oppiminen. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 58. viitattu 31.5.2022.<https://www.yumpu.com/fi/document/view/47366957/kulttuuriperinto-ja-oppiminen-pdf-edufi>

HAASTATTELUT

Tiainen, Kristiina 2021. lastenkulttuurikoordinaattori. Kemiönsaari, 24.9.2021. Haastattelija; Päivi Paija

Saros, Maija 2021. Opettaja. Tammela, 17.9.2021. Haastattelija; Päivi Paija

Karvonen, Heikki 2021. Opettaja. Tammela, 26.10.2021. Haastattelija; Päivi Paija

Uotila, Outileena 2021. Korttinen perinnetilan emäntä.7.6.2021. Haastattelija; Päivi Paija

Pelto-Huikko Johanna ja Tikka Kari 2021, Portaan Nahkuriverstaan yrittäjät. 7.6.2021.

Haastattelija; Päivi Paija

LIITTEET

Liite 1 Tammelan kunnan kulttuurikasvatussuunnitelma 2019

Arvot ja tavoitteet:

Tukee Unicefin lapsiystävällinen kunta –mallia

Toiminnassa painotetaan taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta ja kulttuuriperintökasvatusta

Vahvistetaan lasten itsensä tekemää kulttuuria

Kehittää toimintaa yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa

Rohkaistaan lapsia ja nuoria itse tutkimaan omia juuriaan, kulttuuriperintöä ja tutustumaan paikallishistoriaan (Kulttuuriperintö- ja kotiseutukasvatus).

Tasa-arvoinen mahdollisuus osallistua taiteeseen ja kulttuuriin.

Toiminnan keskiössä on lapsi ja perhe

Varhaiskasvatus ja esiopetus

LEIKKI osana taide- ja kulttuurikasvatusta

Tavoite: tutustutaan taiteeseen ja kulttuuriin leikin kautta.

Leikki vahvistaa lapsen mielikuvitusta, siinä opetellaan vuorovaikutustaitoja, toisen huomioimista ja yhteisiä sääntöjä.

Tavoitteena on kannustaa lasta kokeilemaan ja olemaan itse aktiivinen.

Mitä valtakunnallisia teemaviikkoja toiminnassa halutaan huomioida? Sanomalehtiviikko (tammikuu), Mediataitoviikko (helmikuu), Lukuviikko (huhtikuu), Museoviikko (toukokuu) Elo-kuvaviikko (lokakuu) ja Kansainvälisyysviikko (loka-/marraskuu), Lapsen oikeuksien päivä (marraskuu).

Peruskoulu 1. ja 2. lk

Luovuus osana taide- ja kulttuurikasvatusta

1.–2. luokkalaisia innostetaan luovuuteen

Lapsille luodaan eri aistielämyksiä ja tuetaan lasta etsimään ongelmiin ratkaisuja. Lapsen annetaan haaveilla ja etsiä tapoja ilmaista itseään.

Mitä valtakunnallisia teemaviikkoja toiminnassa halutaan huomioida? Sanomalehtiviikko (tammikuu), Mediataitoviikko (helmikuu), Lukuviikko (huhtikuu), Museoviikko (toukokuu) Elo-kuvaviikko (lokakuu) ja Kansainvälisyysviikko (loka-/marraskuu), Lapsen oikeuksien päivä (marraskuu). Liike osana taide- ja kulttuurikasvatusta

Peruskoulu 3. ja 4. lk

Tavoitteena on, että 3. ja 4. luokkalaisten toimintaa ohjaa teema liike.

Liike tarkoittaa mielen ja kehon liikettä.

Tavoitteena on kehittää oman kehon hallintaa ja tunneilmaisua. Toiminnassa vahvistetaan vuorovaikutustaitoja ja itseilmaisua.

Mitä valtakunnallisia teemaviikkoja toiminnassa halutaan huomioida? Sanomalehtiviikko (tammikuu), Mediataitoviikko (helmikuu), Lukuviikko (huhtikuu), Museoviikko (toukokuu), Elo-kuvaviikko (lokakuu) ja Kansainvälisyysviikko (loka-/marraskuu), Lapsen oikeuksien päivä (marraskuu).

Peruskoulu 5. ja 6. lk

Läsnäolo osana taide- ja kulttuurikasvatusta

Toiminnassa halutaan painottaa aikuisten läsnäoloa nuorten arjessa ja toiminnassa.

Ollaan kiinnostuneita nuoren ajatuksista, mielipiteistä ja ongelmista.

Toiminnassa painotetaan mediakasvatusta, monilukutaitoa ja mediakriittisyyttä.

Mitä valtakunnallisia teemaviikkoja toiminnassa halutaan huomioida? Sanomalehtiviikko (tammikuu), Mediataitoviikko (helmikuu), Lukuviikko (huhtikuu), Museoviikko (toukokuu), Elo-kuvaviikko (lokakuu) ja Kansainvälisyysviikko (loka-/marraskuu), Lapsen oikeuksien päivä (marraskuu).

Peruskoulu 7 lk

Lukeminen osana taide ja kulttuurikasvatusta

Tavoitteena on kasvattaa lukuintoa ja tukea monilukutaidon kehittymistä.

Toiminnassa kehitetään luetun ymmärtämistä ja tiedon hallintaa sekä kehitetään omaa ilmaisua ja esiintymistaitoa.

Mitä valtakunnallisia teemaviikkoja toiminnassa halutaan huomioida? Sanomalehtiviikko (tammikuu), Mediataitoviikko (helmikuu), Lukuviikko (huhtikuu), Museoviikko (toukokuu),

Elokuvaviikko (lokakuu) ja Kansainvälisyysviikko (loka-/marraskuu), Lapsen oikeuksien päivä (marraskuu).

Peruskoulu 8 lk ja 9 lk

Laatu osana taide- ja kulttuurikasvatusta

Tavoitteena on tehdä tutuksi ammattilaisten luomaa taidetta ja kulttuuria.

Toiminnassa esitellään monipuolisesti eri taiteenaloja ja haastetaan nuori havaintojen ja elämyksen kautta keskustelemaan taiteesta ja kulttuurista.

Järjestetään yhdessä nuorten kanssa vierailuja mm. tapahtumiin, eduskuntaan ja eri taide- ja kulttuurilaitoksiin.

Mitä valtakunnallisia teemaviikkoja toiminnassa halutaan huomioida? Sanomalehtiviikko (tammikuu), Mediataitoviikko (helmikuu), Lukuviikko (huhtikuu), Museoviikko (toukokuu), Elokuvaviikko (lokakuu) ja Kansainvälisyysviikko (loka-/marraskuu), Lapsen oikeuksien päivä (marraskuu).

Toinen aste

Luonto osana taide- ja kulttuurikasvatusta

Tavoitteena on kehittää nuoren tietoisuutta ympäristöstä ja kestävästä kehityksestä taiteessa ja kulttuurissa. Miten taiteen kautta voi vaikuttaa? Mitä taide viestii?

Nuorta rohkaistaan pohtimaan taiteen ja kulttuurin merkitystä, sen vaikutuksia ja ottamaan huomioon oma kulttuuriympäristö ja toimintansa siinä.

Nuoria rohkaistaan vaikuttamaan ja olemaan aktiivisia kuntalaisia.

Mitä valtakunnallisia teemaviikkoja toiminnassa halutaan huomioida? Sanomalehtiviikko (tammikuu), Mediataitoviikko (helmikuu), Lukuviikko (huhtikuu), Museoviikko (toukokuu), Elokuvaviikko (lokakuu) ja Kansainvälisyysviikko (loka-/marraskuu), Lapsen oikeuksien päivä (marraskuu).

Miten pitää kulttuurikasvatussuunnitelmaa ajan tasalla?

Kulttuurikasvatussuunnitelmaa ja kulttuurikasvatavuosikelloa päivitetään vuosittain elokuussa yhteistyössä koulunjohtajien, varhaiskasvatuksen ja kirjaston kanssa.

Kulttuurikasvatussuunnitelmaan sitoutetaan tietty toiminto vuosittain tietyille ikäryhmälle.

Suunnitellut toiminnot toteutuvat kulttuuripalveluiden, kirjaston ja Kulttuuriyhdistys Kuvion yhteistyöllä. Myös erillistä rahoitusta pyritään hakemaan.

LEKA –leikki ja kasvu

verkostomainen lastenkulttuurikeskus

Kulttuuriyhdistys Kuvio räätälöi yhteistyössä kunnan kanssa kunnan lastenkulttuuripalvelut

Verkostomaisen lastenkulttuurikeskuksen palveluita:

Kulttuurikasvatussuunnitelman työstäminen ja kehittäminen kunnassa

Harrastuspassi toiminnan kehittäminen kunnassa

työpajat eri taiteenalat huomioiden: alueella on ollut mm. valo-, sarjakuva-, valograffiti-, tanssi-, impro-, rap- ja sirkustyöpajoja.

Esityskiertueita eri taiteenaloja esitellen mm. Konserttikeskuksen konsertit

Lasten ja nuorten oman esitys- ja näyttelytoiminnan vahvistaminen ja organisointi mm. Laululaukat.

Harrastustoiminnan kehittäminen

Taidefestivaalin kehittäminen

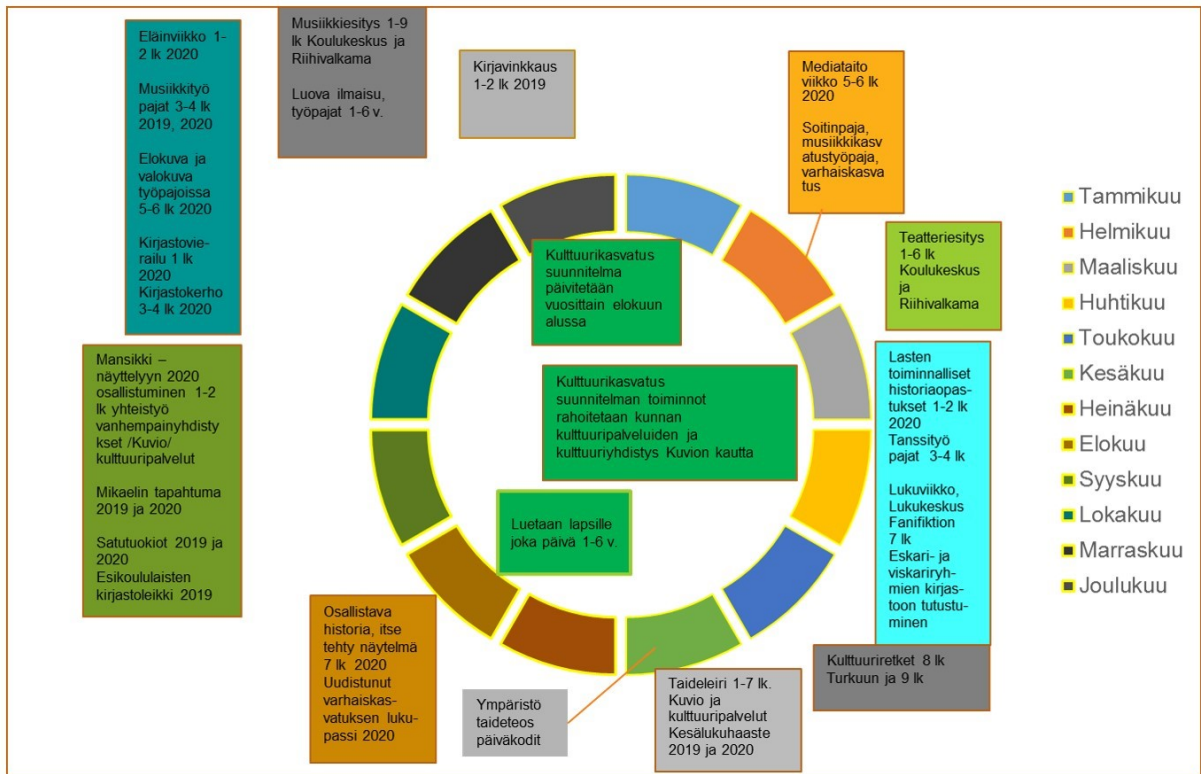
Asiantuntijapalvelut kunnille mm. kulttuurikasvatussuunnitelma, luennot, kerran vuodessa tutustumiskäynti.

Koulutukset ja seminaarit lasten ja nuorten kanssa työskenteleville.

Kulttuuripoliittinen vaikuttaminen, yli kuntarajat ylittävät ja valtakunnalliset verkostotapaamiset.

Liite 2. Tammelan kulttuurikasvatusvuosikello, 2020

LIITE 3. Avustushakemus museovirastolle

Tammelan kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristökasvatussuunnitelman laatiminen varhaiskasvatukseen ja koulujen tarpeisiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa

Hankkeen tavoitteet;

Tavoitteena on lisätä yhteistyötä Tammelan kulttuurikohteiden kanssa, tehdä suunnitelma, miten kohteita esitellään lapsille ja nuorille toiminnallisilla keinoilla. Suunnitelma laaditaan Tammelan tunnetuista kulttuuriperintökohteista, joihin kuuluu Tammelan kunnan Tannisen museo ja Kaukolanharjun näkötorni sekä Mustialan kulttuuriympäristö ja maatalousmuseo, Portaan nahkurinverstasmuseo, Tammelan kirkko ja Korteniemen perinnetila. Yhteistyötä tulevat tekemään Tammelan kunta, Lounais-Hämeen oppaat, Hämeen ammattikorkeakoulu Mustialan yksikkö, Portaan Nahkuriverstas Oy, Tammelan seurakunta ja Metsähallitus. Tärkeää on saada ammattitaitoinen kulttuuriperintökasvattaja laatimaan suunnitelmaa. Tammelan kulttuurikasvatussuunnitelmassa on yhdeksi tavoitteeksi asetettu lasten ja nuorten kulttuuriperintökasvatus.

Hankkeen toimenpiteet;

Laaditaan suunnitelma, miten kulttuurikohteita esitellään lapsille ja nuorille toiminnallisilla keinoilla. Suunnitelma laaditaan Tammelan tunnetuista kulttuuriperintökohteista, joihin kuuluvat Tammelan kunnan Tannisen museo ja Kaukolanharjun näkötorni sekä Mustialan kulttuuriympäristö ja maatalousmuseo, Portaan nahkurinverstasmuseo, Tammelan kirkko ja Korteniemen perinnetila. Hanke toteutetaan palkkaamalla osa-aikainen kulttuuriperintökasvattaja neljäksi kuukaudeksi laatimaan suunnitelmaa yhteistyössä kulttuurikohteiden toimijoiden kanssa. Toimijat kootaan työpajoihin, joiden avulla lähdetään tekemään suunnitelmaa. Työpajoihin kutsutaan myös varhaiskasvatukseen ja koulun edustajat sekä edustajat Tammelan nuorisovaltuustosta ja Tammelan lastenparlamentista. Tammelan kunta on yksi Suomen lapsiyhteistyötoiminnasta kunnista

Hankkeen aikataulut;

Hanke pyritään aloittamaan jo toukokuussa 2020 työpajoilla ja erityisesti yhteistyöllä koulujen ja päiväkotien henkilökuntaan. Hanke saadaan päätökseen syyskuussa 2020.

Resurssit; Jokainen yhteistyötaho tuo oman resurssinsa hankkeeseen. Tammelan kunnan kulttuuripalvelut hallinnoi hanketta. Kunta rekrytoi hankkeelle suunnitelman laatijan ja toimii koollekutsujana työryhmille.

Millaisia pidemmän aikavälin hyötyä hankkeella tavoitellaan;

Tavoitteena on saada kattava ja toimiva suunnitelma kulttuuriperintökohteiden toiminnan kehittämiseksi niin, että ne jatkossa pystyvät tarjoamaan toiminnallisen mallin oman kohteen opastukseen. Mallit laaditaan varhaiskasvatukseen, alakouluikäisille lapsille ja yläkoulujen nuorille. Hankkeen myötä yhteistyö lisääntyy eri toimijoiden kanssa. He alkavat rakentaa yhteisiä tapahtumia ja päiväretkisuunnitelmia myös matkailun tarpeisiin.

Kustannusarvio;

Kulttuuriperintökasvattaja osa-aikainen 4 kk

2400 € + sosiaalikulut 25 % 50 % osa-aikaisuus x 4 kk = 6.500,00 €

Matkakulut, kulttuuriperintökasvattaja 600,00 €

Oppaiden kustannukset 800,00 €

Materiaalit 1.800,00 €

Hatut ja esiliinat, jotka hankitaan toiminnallisiin opastuksiin ommellaan kierrätysmateriaalista. Yhteistyössä ovat paikalliset ompeluyrittäjät ja Tammelan työpaja Intro
60 kpl x 30 €,

Muut materiaalit 1.900,00 €

Materiaalit kouluvierailun toteuttamiseksi kulttuurikohteisiin ja suunnitelman monistuskulut

---

11.600.00 €

LIITE 4. KOTISEUTUKYSELY 1-3 Ik

Pienten lasten kotiseutukysely (luokat 1–3)

Tässä kyselyssä keräämme tietoa kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatuksen tueksi.

Myöhemmin voimme vertailla, onko lasten tai nuorten keskuudessa tapahtunut muutosta kotiseututietämyksessä, sen jälkeen, kun kouluilla on alettu toteuttamaan kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatussuunnitelmaa osana opetusta.

Tähän kyselyyn on hyvä vastata juuri niillä tiedoilla mitä tällä hetkellä on eikä etsiä tietoa internetistä tai kirjoista.

Tulet oppimaan kyselyn teemoista Tammelan tulevassa kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatuksessa koulupäivän aikana.

Kiitos, kun jaksat vastata tärkeään kyselyyn!

* Kyllä/Ei -kysymykset

Kyllä   Ei

Oletko käynyt Portaankylässä?

Oletko käynyt Portaankylän nahkurinverstaalla?

Oletko käynyt Saaren kansanpuistossa?

Oletko käynyt Kaukolanharjun näkötorjissa?

Oletko käynyt Tannisen museossa?

Oletko käynyt Korteniemen metsänvartijatilalla?

Oletko käynyt Tammelan kirkossa?

Oletko käynyt Mustialan maatalousmuseossa?

* Mihin kulttuurikohteeseen veisit uuden kaverin Tammelassa?

LIITE 5 KOTISEUTUKYSELY 4-6 lk

Lasten kotiseutukysely Tammelasta (4–6 luokat)

Tässä kyselyssä keräämme tietoa kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatuksen tueksi.

Myöhemmin voimme vertailla, onko lasten tai nuorten keskuudessa tapahtunut muutosta kotiseututietämyksessä, sen jälkeen, kun kouluilla on alettu toteuttamaan kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatussuunnitelmaa osana opetusta.

Tähän kyselyyn on hyvä vastata juuri niillä tiedoilla mitä tällä hetkellä on eikä etsiä tietoa internetistä tai kirjoista.

Tulet oppimaan kyselyn teemoista Tammelan tulevassa kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatuksessa koulupäivän aikana.

Kiitos, kun jaksat vastata tärkeään kyselyyn!

* Kyllä/Ei -kysymykset

Kyllä   Ei

Oletko käynyt Tammelan kirkossa?

Oletko käynyt Saaren kansanpuistossa?

Oletko käynyt Tannisen museossa?

Oletko käynyt Kaukolanharjun näkötorjissa?

Oletko käynyt Portaan kylässä?

Oletko käynyt Nahkurinverstaalla?

Oletko käynyt Liesjärven kansallispuistossa?

Oletko käynyt Korteniemen metsänvartijatilalla?

Oletko käynyt Mustialassa?

Oletko käynyt Mustialan maatalousmuseossa?

Tiedätkö taideteoksen Kaukolanharju auringonlaskun aikaan?

Tiedätkö taideteoksen Veräjällä?

Tiedätkö mitä kotiseutukasvatus tarkoittaa?

Tiedätkö mitä tarkoittaa kulttuuriperintö?

Vaihtoehtokysymykset;

* Mikä oli ensimmäinen Tammelaan tullut kristinuskon muoto?

katolinen

evangelisluterilainen

* Kuka oli Albert Edelfelt?

Portaan kylän seppä

Saaren kartanon nahkuri

Saaren mailla maalannut taidemaalari

* Kuka oli Margareta Capsia?

ensimmäinen tammelalainen naispappi

Tammelan kirkon suojelupyhimys

Suomen ensimmäinen nimeltä tunnettu naistaiteilija

* Mitä Tammelan kirkon mustalla penkillä tehtiin?

siihen pistettiin istumaan ihmisiä, joilla oli syytä hävetä käytöstään

luettiin ahkerasti Raamattua

hautajaissaattue istui siinä

* Mitä metsänvartija teki Tammelassa?

otti kiinni puuvarkaita ja suojeli kruununmetsää

patikoi ja metsästi

omisti paljon metsää

* Minkä kylän poikki Suomen vanhin tie Hämeen Härkätie kulkee?

Lautaportaan kylän

Portaan kylän

Tammelan keskustan

Avoin kysymys;

* Mistä Tammela on tunnettu?

- * Mihin veisit ulkomaalaisen koululaisvierailijan Tammelassa?
- * Mitä Tammelan historiasta on kerrottu koulussa?
- * Mihin kulttuurikohteeseen luokkasi voisi mennä Tammelassa oppitunnilla?

LIITE 6 KOTISEUTUKYSELY 7-9 lk

Nuorten kotiseutukysely (Tammelasta 7–9 lk)

Tässä kyselyssä keräämme tietoa kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatuksen tueksi.

Myöhemmin voimme vertailla, onko lasten tai nuorten keskuudessa tapahtunut muutosta kotiseututietämyksessä, sen jälkeen, kun kouluilla on alettu toteuttamaan kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatussuunnitelmaa osana opetusta.

Tähän kyselyyn on hyvä vastata juuri niillä tiedoilla mitä tällä hetkellä on eikä etsiä tietoa internetistä tai kirjoista.

Tulet oppimaan kyselyn teemoista Tammelan tulevassa kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatuksessa koulupäivän aikana.

Kiitos, kun jaksat vastata tärkeään kyselyyn!

* Kyllä/Ei -kysymykset

Kyllä   Ei

Oletko käynyt Tammelan kirkossa?

Oletko käynyt Saaren kansanpuistossa?

Oletko käynyt Tannisen museossa?

Oletko käynyt Kaukolanharjun näkötornissa?

Oletko käynyt Portaan kylässä?

Oletko käynyt Nahkurinverstaalla?

Oletko käynyt Liesjärven kansallispuistossa?

Oletko käynyt Korteniemen metsänvartijatilalla?

Oletko käynyt Mustialassa?

Oletko käynyt Mustialan maatalousmuseossa?

Tiedätkö taideteoksen Kaukolanharju auringonlaskun aikaan?

Tiedätkö taideteoksen Veräjällä?

Tiedätkö mitä kotiseutukasvatus tarkoittaa?

Tiedätkö mitä tarkoittaa kulttuuriperintö?

Tahtoisitko katsoa vanhoja elokuvia, jotka liittyvät Tammelan paikallishistoriaan?

VAIHTOEHTO KYSYMYKSET

* Mikä oli ensimmäinen Tammelaan tullut kristinuskon muoto?

katolinen

evankelisluterilainen

* Kuka oli Albert Edelfelt?

Portaan kylän seppä

Saaren kartanon nahkuri

Saaren mailla maalannut taidemaalari

* Kuka oli Margareta Capsia?

ensimmäinen tammelalainen naispappi

Tammelan kirkon suojelupyhimys

Suomen ensimmäinen nimeltä tunnettu naistaiteilija

* Mitä Tammelan kirkon mustalla penkillä tehtiin?

siihen pistettiin istumaan ihmisiä, joilla oli syytä hävetä käytöstään

luettiin ahkerasti Raamattua

hautajaissaattue istui siinä

* Mitä metsänvartija teki Tammelassa?

otti kiinni puuvarkaita ja suojeli kruununmetsää

patikoi ja metsästi

omisti paljon metsää

* Minkä kylän poikki Suomen vanhin tie Hämeen Härkätie kulkee?

Lautaportaan kylän

Portaan kylän

Tammelan keskustan

* Mitä Mustialassa on aina sen perustamisesta asti opetettu?

maataloutta

kieliä

Tammelan historiaa

* Mistä raaka-aineesta kansan käyttötavarat tehtiin yli 100-vuotta sitten?

puusta

metallista

muovista

* Millä valoa saatiin Tammelan syrjäseuduilla vähän yli sata vuotta sitten?

poltettiin pärettä

poltettiin kynttilöitä

valonkatkasijasta

* Mistä kartanosta Tammela tunnetaan?

Jokioisten kartanosta

Mustialan kartanosta?

Saaren kartanosta?

* Mistä Tammela on tunnettu?

* Mihin veisit ulkomaalaisen vaihto-opiskelijan Tammelassa?

* Mitä Tammelan historiasta on kerrottu koulussa?

* Mihin kulttuurikohteeseen luokkasi voisi mennä Tammelassa oppitunnilla?

LIITE 7. Kysely Pilottiretkille osallistuneille oppilaille

Nimi; _____

Luokka _____

Merkitse kohde;

Portaan Nahkurinverstas

Korteniemen perinnetila

1. Oletko aiemmin ollut täällä kohteessa?

KYLLÄ   EI

2. Piditkö ohjelmasta kohteessa?

KYLLÄ   EI

Mistä pidit eniten? Mikä kiinnosti sinua?

3. Oletko kiinnostunut menemään myös muihin kulttuuriperintökohteisiin syksyllä
esim. Kaukolanharjun näkötorni, Tannisen museo, Mustiala ja Tammelan kirkko.

KYLLÄ   EI

4. Mikä paikka sinua kiinnostaa Tammelassa, johon haluaisit tehdä retken?

5. Kerrotaanko koulussa paikallishistoriasta? Tarinoita entisestä elämästä Tammelassa?

KYLLÄ   EI

LIITE 8.**KYSELY Tammelan Koulukeskuksen alaluokkien opettajille ja koulunkäynnin ohjaajille koskien pilottiretkien toteutusta ajalla 27.5.-2.6.2021**

1. Ovatko Tammelan kulttuuriperintökohteet (Portaan nahkurinverstas ja Korteniemen perinnetila) teille tuttuja kohteita?

KYLLÄ   EI

2. Oletteko käyneet aiemmin kohteissa oppilaiden kanssa?   KYLLÄ   EI

3. Miten oppilaille suunnattu ohjelma mielestänne toteutettiin?

4. Oliko ohjelma suunniteltu niin, että lapset olivat siitä kiinnostuneita vai olisiko sisällössä kehittämisen tarvetta?

5. Kuinka usein koulunne voisi osallistua kulttuuriperintöretkiin lukuvuoden aikana?

1–2 kertaa

3-5 kertaa

6 kertaa ja enemmän

6. Mikä on pääasiallinen este useammalle retkelle?

7. Miten koulunne opetussuunnitelmassa näkyy paikallinen kulttuuriperintö?

8. Kulttuuriperintökasvatus-hankkeessa tehdään kuudesta Tammena kulttuuriperintökohteesta retkisuunnitelmat ja oheistehtävät.

Mitä arvelet, valmiiden materiaalien auttavan sisältöjen kehittämisessä?

Lisääntykö kulttuuriperintökohteissa käynnit?

Liite 9

Kyselyn tulokset 1–9 lk vastauksista liittyen oppilaiden käynteihin Tammelan kulttuuriperintökohteisiin

Kysymykset	1–3 lk	4–6 lk	7–9 lk
Oletko käynyt Tammelan kirkossa?	95,9 % KYLLÄ 4,1 % EI	97,3 % KYLLÄ 2,7 % EI	98,9 % KYLLÄ 1,1 % EI
Oletko käynyt Saaren kansanpuistossa?	92,6 % KYLLÄ 7,4, % EI	97,3 % KYLLÄ 2,7 % EI	98,9 % KYLLÄ 1,1 % EI
Oletko käynyt Tannisen museossa?	15,6 % KYLLÄ 84,4 % EI	14 % KYLLÄ 86 % EI	12,5 % KYLLÄ 87,5 % EI
Oletko käynyt Kauokolanharjun näkötorjissa?	52,5 % KYLLÄ 47,5, % EI	72 % KYLLÄ 28 % EI	78,4 % KYLLÄ 21,6, % EI
Oletko käynyt Portaan kylässä?	52,5, % KYLLÄ 47,5 % EI	61,3 % KYLLÄ 38,7 % EI	86,4 % KYLLÄ 13,6 % EI
Oletko käynyt Nahkurinverstaalla?	14,8 % KYLLÄ 85,2 % EI	16,1 % KYLLÄ 83,9 % EI	25,0 % KYLLÄ 75,0 % EI
Oletko käynyt Liesjärven kansallispuistossa?	Ei ollut kysymyksenä 1–3 lk	57,5 % KYLLÄ 42,5 % EI	73,9 % KYLLÄ 26,1 % EI
Oletko käynyt Korteniemen metsänvartijatilalla?	24,6 % KYLLÄ 75,4 % EI	19,4 % KYLLÄ 80,6 % EI	28,4 % KYLLÄ 71,8 EI
Oletko käynyt Mus-tialassa?	Ei ollut kysymyksenä 1–3 lk	93,5 % KYLLÄ 6,5 % EI	100 % KYLLÄ 0 % EI
Oletko käynyt Mus-tialan maatalousmuseossa?	45,1 % KYLLÄ 54,9 % EI	64,5 % KYLLÄ 35,5 % EI	70,5 % KYLLÄ 29,5 % EI

LIITE 10. Kyselyn 1–9 lk vastauksista liittyen Tammelan kulttuuriperintöön

Kysymykset	1–3 lk	4–6 lk	7–9 lk
Tiedätkö taideteoksen Kaukolanharju aurin- gonlaskun aikaan?	Ei ollut kysymyksenä 1–3 lk	25,3 % KYLLÄ 74,7 % EI	29,5, % KYLLÄ 70,5 % EI
Tiedätkö taideteoksen Veräjällä?	Ei ollut kysymyksenä 1–3 lk	3,8 % KYLLÄ 96,2 % EI	5,7 % KYLLÄ 94,3 % EI
Tiedätkö mitä kotiseu- tukasvatus tarkoittaa?	Ei ollut kysymyksenä 1–3 lk	34,4 % KYLLÄ 65,6 % EI	33,0 % KYLLÄ 67,0 % EI
Tiedätkö mitä tarkoit- taa kulttuuriperintö?	Ei ollut kysymyksenä 1–3 lk	50 % KYLLÄ 50 % EI	46,6 % KYLLÄ 53,4 % EI

Liite 11 Pilottiretkien ohjelma kevät 2021

LUOKKA	KOHDE	AIKA	OSALLISTUJAMÄÄRÄ
1	Portaan nahkurinverstas (Nahkurin saappaissa, draamaopastus)	pe 28.5.2021 klo 10.45–13.15	25 oppilasta +3 aik.
2AB	Portaan nahkurinverstas (Nahkurin saappaissa draamaopastus)	to 27.5.2021 Klo 10.45–13.15	18 oppilasta +3 aik.
3AB	Aikamatka Korteniemeen	ti 1.6.2021 klo 9–11.00	19 oppilasta ja 2 aik.
3C4C	Aikamatka Korteniemeen	Lähtö klo 11.30) ke 2.6.2021 klo 9–11.00 lähtö	23 oppilasta ja 2 aik.
4AB	Aikamatka Korteniemeen	Klo 11.30) ma 31.5.2021 klo 9–11.30	22 oppilasta+2 aik.
5AB	Portaan nahkurinverstas (Mårdin tupatarkastus, draamaopastus)	pe 28.5. klo 9–11.30	24 oppilasta +3 aik.
5CD	Portaan nahkurinverstas (Mårdin tupatarkastus, draamaopastus)	Ma 31.5 Klo 11.15– 12.45	21 oppilasta + 2 aik.

Tammelan koulukeskuksen 1–5 oppilaiden retkisuunnitelma kevät 2021 (Tammelan kulttuuripalveluiden pilottiretket)

LIITE 12 HAVAINNOINTI KOULUKESKUS 3-4 Ik

Opastuksen nimi; Korteniemenperinnetila 31.5, 1.6. ja 2.6. 3–4 - luokkien oppilaita (Aikamatka) Outileena Uotila, toinen työntekijä Metsähallitus ja kaksi kotiseutulähettilästä. Opastuksen kesto; 60 min Koululaisryhmän luokka-aste.

	oppilasryhmä	opettaja	Opas
Fyysinen sijoittuminen tilassa	Opastus aloitettiin Korteniemen pihapiirissä ympyrässä, sen jälkeen pienissä ryhmissä	Opettajat kulkivat yhdessä ryhmän kanssa. Osallistuivat ryhmän mukana työtehtäviin.	Toimintapisteiden oppaat sijoittuivat niin että kaikki kuulivat tehtävät.
Yleinen käyttäytyminen	Hyvää, alussa ympyrässä vähän levottomuutta	Hyvää	Hyvää
Vuorovaikutus havainnoitavien kohteiden välillä	Oppilaat mukana toiminnassa alusta lähtien.	Opettajat löysivät heti nopeasti yhteisen sävelen.	Vuorovaikutus lapsiin erinomainen ja opettajiin myös.
Osallistuminen ja osallistaminen	Kaikki lapset osallistuivat tehtäviin tai ainakin yrittivät. Kaikki eivät osallistuneet aktiivisesti loppuun asti	Opettajat hyvin mukana tehtävissä yhdessä oppilaiden kanssa.	Oppaat saivat oppilaita hyvin kokeilemaan tehtäviä. He rohkaisivat tekemään entisaikojen tehtäviä.
Kieli (selkeys ja ymmärrettävyys)	Vuoropuhelu oli hyvää, oppilaat innostuivat ja vuorovaikutusta syntyi.	Opettajat avustivat oppilaita tehtävissä. Ohjeet he antoivat selkeästi	Kaikki oppaat puhuivat selkeästi ja ymmärrettävästi
Mielenkiinnon ja tarkkaavaisuuden säilyttäminen	Oppilaat olivat yhdessä ryhmässä 15 minuuttia, joten se takasi, että kiinnostus säilyi.	Opettajat olivat kiinnostuneita toiminnasta ja se innostivat lapsia osallistumaan	Oppaat jaksoivat hyvin keskittyneesti opastaa lapsia kaikissa toimintapisteissä.
Kehonkieli	Oppilaat omaksuivat hyvin roolinsa, kun heille puettiin liivi tai esiliina toiminnan aluksi. Olivat kuin talon väkeä.	Opettajat hymyilivät ja seurasivat mielenkiinnolla lasten tekemisiä.	Oppaat olivat hyvin pukeutuneita rooliinsa ja ilmeillä ja puheilla luonnehtivat rooliaan.
Muuta huomioita, ideoita, tulkintoja	Kokonaisuus oli hyvä, juuri sopivasti toiminnallisuutta	Opettajilla oli roolia myös tehdä asioita yhdessä	Oppaat hyviä, erityisesti vapaaehtoiset kotiseutulähettiläät.

LIITE 13 HAVAINNOINTI KOULUKESKUS 1-2 Ik

1–2 luokkien oppilaita (Nahkurin saappaissa, draamaopastus) Kari Tikka ja Johanna Pelto-Huikko. Opastuksen kesto; 45 min.; Tammelan Koulukeskus

	oppilasryhmä	opettaja	Opas
Fyysinen sijoittuminen tilassa	Opastus aloitettiin ulkona, kaikilla oli tilaa	Opettajat kulkivat yhdessä ryhmän kanssa. Auttoivat askartelu osuudessa.	Nahkurin apulainen sijoitui hyvin ja huomioi ryhmän sijainnin eri huoneissa.
Yleinen käyttäytyminen	Hyvää, ei levottomuutta	Hyvää	Hyvää
Vuorovaikutus havainnoitavien kohteiden välillä	Oppaan vuorovaikutus oppilaisiin syntyi heti opastuksen alussa	Opettajat olivat hyvin mukana	Osasi viedä ryhmää eteenpäin
Osallistuminen ja osallistaminen	Kaikki lapset osallistuivat opastukseen, askarteluun kaikki eivät osallistuneet aktiivisesti	Opettajat tukivat lapsia osallistumaan	Sai lapset osallistumaan hyvin ohjelmaan
Kieli (selkeys ja ymmärrettävyys)	Vuoropuhelu draamassa oli hyvää, oppilaat innostuivat ja vuorovaikutusta syntyi.	Opettajat avustivat oppilaita loppuaskartelussa . Ohjeet he antoivat selkeästi.	Kari Tikka, Nahkurin apulaisena puhui selkeästi ja ymmärrettävästi
Mielenkiinnon ja tarkkaavaisuuden säilyttäminen	Mårdin etsintä ulkona, kiinnostasi. kiinnostus säilyi. Askarteluun ei riittänyt mielenkiintoa kaikilta.	Opettajat olivat kiinnostuneita draamasta, erityisesti heitä kiinnosti lasten innostuneisuus	Kari Tikka puhui asiasta kiinnostuneesti ja hänellä riitti mielenkiintoa. Johanna avusti askartelussa hyvin.
Kehonkieli	Mårdin etsintä draaman alussa sai lapset liikkeelle. Se oli hyvä aloitus opastukselle.	Opettajat hymyilivät ja seurasivat mielenkiinnolla lasten ilmeitä.	Kari oli hyvin sisäistänyt nahkurin apulaisen roolin, hän pelkäsi Mårdia, että tämä toruisi. Se näkyi ilmeessä.
Muuta huomioita, ideoita, tulkintoja	Kokonaisuus oli hyvä, juuri sopivasti toiminnallisuutta	Opettajilla oli roolia myös loppuaskartelussa .	Draamaesitys varmasti hioutuu, kun sitä esitetään enemmän.

LIITE 14 HAVAINNOINTI KOULUKESKUS 5 lk

Havainnointi Portaan Nahkurinverstas, Päivi Paija. Opastuksen nimi; 28.5.2021 ja 31.5.2021 Tammelan koulukeskus 5- luokkien oppilaita (Mårdin tupatarkastus, draamaopastus) Kari Tikka ja Johanna Pelto-Huikko. Opastuksen kesto; 45 min.

	oppilasryhmä	opettaja	Opas
Fyysinen sijoittuminen tilassa	Oppilasryhmä oli sopivan kokoinen, kaikilla oli tilaa	Opettajat kulkivat yhdessä ryhmän kanssa. Auttoivat askartelu osuudessa.	Nahkuri Mård sijoitui hyvin ja huomioi ryhmän sijainnin eri huoneissa.
Yleinen käyttäytyminen	Hyvää, ei levottomuutta	Hyvää	Hyvää
Vuorovaikutus havainnoitavien kohteiden välillä	Oppaan vuorovaikutus oppilaihin syntyi heti opastuksen alussa	vuorovaikutus hyvä oppaan kanssa, opettajat avustivat askartelussa	Vuorovaikutus lapsiin erinomainen ja opettajiin myös.
Osallistuminen ja osallistaminen	Kaikki lapset osallistuivat opastukseen, askarteluun kaikki eivät osallistuneet aktiivisesti	Opettajat tukivat lapsia osallistumaan	Sai lapset osallistumaan hyvin ohjelmaan
Kieli (selkeys ja ymmärrettävyys)	Vuoropuhelu draamassa oli hyvää, oppilaat innostuivat ja vuorovaikutusta syntyi.	Opettajat avustivat oppilaita loppuaskartelussa. Ohjeet he antoivat selkeästi	Kari Tikka, Nahkuri Mård puhui selkeästi ja ymmärrettävästi
Mielenkiinnon ja tarkkaavaisuuden säilyttäminen	Oppisopimuksen laatiminen oli kiva tapahtuma opastuksen alussa. Myös kohteen esitelyssä kiinnostus säilyi. Askarteluun ei riittänyt mielenkiintoa kaikilta.	Opettajat olivat kiinnostuneita draamasta, heitä kiinnosti myös nahkuriverstaan historia	Kari Tikka puhui asiasta innostavasti ja hänellä riitti mielenkiintoa. Johanna avusti askartelussa hyvin.
Kehonkieli	Oppilaat lähtivät hyvin mukaan draamaan.	Opettajat hymyilivät ja seurasivat mielenkiinnolla.	Kari oli hyvin sisäistänyt herra Mårdin roolin, johtajan roolin
Muuta huomioita, ideoita, tulkintoja	Kokonaisuus oli hyvä, juuri sopivasti toiminnallisuutta	Opettajilla oli roolia myös loppuaskartelussa.	Draamaesitys varmasti hioutuu, kun sitä esitetään enemmän.

LIITE 15 KULTTUURIPERINTÖKOHTTEIDEN OHJELMAT

	Alakoulu	yläkoulu
Mustiala	Mustialan väkeä -pelikortit	Agronomipäivä Mustialan museossa
Kirkko	Lukkarin draamaopastus	Kuva-arvoitukset kirkossa
Tannisen museo	R. W. Ekmanin maalaus ja kaksoiskappalet	Matka kehdestä ruumislaudalle
Kaukolanharjun näkötorni	Maisemanihailun historia -Edelfelt (draamaopastus)	Lotat ja ilmahälytys Vanhoja jumppaliikkeitä ja muonituslotan tehtäviä
Nahkurinverstas	Nahkurin saappaissa (draamaopastus)	Mårdin tupatarkastus (draamaopastus)
Korteniemi	Aikamatka kahvimyllyä kiertäen	Metsänvartijakerros Ahonnokan luontopolulla.